

גמרא סדורה מסכת זבחים

פרק ו' - "קדשי קדשים"

מהדורה מנוקדת, מפוסקת,
מחולקת לסוגיות ולפסקאות
עם רש"י

בהצלחה - יגעת ומצאת - תאמין!!!

להארות והערות

דניאל ברק ווינט

טל' - 0526071122

דוא"ל vinetdb81@gmail.com

עתניאל ד.ג. הר חברון 9040700

כל הזכויות על הטקסט שמורות למכון ממרא.
כל הזכויות על הניקוד, הפיסוק והחלוקה לסוגיות ופסקאות
שמורות לעמותת "וכל בנייך לימודיך" ולדניאל ברק ווינט.

ניתן לצלם ולהדפיס לשם לימוד וללא מטרות רווח.

ח"י סיון תשע"ח

מסכת זבחים פרק ו' - "קדשי קדשים"

1. נח, א

משנה

קדשי קדשים.

ששחטן בראש המזבח:

רבי יוסי אומר:

כאילו נשחטו בצפון.

רבי יוסי ברבי יהודה אומר:

מחצי המזבח ולדרום - בדרום.

מחצי המזבח ולצפון - בצפון.

גמרא

אמר רב אסי אמר רבי יוחנן:

אומר ה"ה רבי יוסי: כוליה מןבב בצפון קאי.

ומאי "כאילו"?

מהו דתימא: בעינן "על ידך"⁴³⁷ (ויקרא א, יא), וליכא, קא משמע לן.

אמר ליה רבי זירא לרב אסי:

אלא מעתה, לרבי יוסי ברבי יהודה,

הכי נמי חציו בצפון וחציו בדרום!?

וכי תימא: הכי נמי - והא אף הוא דאמרת משמיה דרבי יוחנן:

מודי רבי יוסי ברבי יהודה שאם שחטן כנגדו בקרקע - פסולה!

אמר ליה:

הכי קאמר רבי יוחנן:

שניהם, מקרא אחד דרשו, "וזבחת עליו את עלתיך ואת שלמיה"⁴³⁸ (שמות כ, כא),

רבי יוסי סבר: כולו לעולה וכולו לשלמים.

ורבי יוסי ברבי יהודה סבר: חציו לעולה וחציו לשלמים.

דאי סלקא דעתך: כולו לעולה כשר,

השתא כולו לעולה כשר, כולו לשלמים מיבעיא!

ואידך?

איצטריך,

סלקא דעתך אמינא: עולה הוא דדחיק ליה מקום,

אבל שלמים דלא דחיק ליה מקום - אימא לא,

קא משמע לן.

רפ"י

מתני'

קדשי קדשים. כאילו נשחטו בצפון. בגמי יליף טעמא:

גמ'

אמר רבי יוחנן אומר היה כו'.

גמרא גמיר לה רבי יוחנן:

מאי כאילו. הא ודאי בצפון נשחט:

אלא מעתה כו'. קס"ד דרבי זירא דמתני' גמיר לה רבי יוחנן

להא דאומר היה רבי יוסי:

מודה רבי יוסי ברבי יהודה.

אע"פ שמכשיר למזבח מחציו

לצפון מודה הוא שאם שחטו

כנגד אותו מקום מתחיתהם

בקרקע פסולות ולקמיה מפרש

היאך יכול לשחוט תחת המזבח:

א"ל. רב אסי הכי אמר ר' יוחנן

כו' כלומר אומר היה רבי יוסי

דקאמר ר' יוחנן לעיל לאו

ממתני' גמר אלא הכי גמר לה

מרבתי ומתניתין לאו במקום

מזבח פליגי דנימא רבי יוסי

כולה בצפון ור' יוסי בר' יהודה

נימא חציו צפון אלא מדרשא

דקרא:

ה"ג כולו לעולה וכולו לשלמים.

כולו ראוי לשחיטת עולה

דקדושת צפון עליו מגזירת

הכתוב וכולו ראוי לשלמים

שהשלמים כשירין אף בצפון

מק"ו בפירקין דלעיל (דף נה.).

דדחיק לה מקום. שמקומן קטן

ודחוק שאין כשר לה אלא צפון

ופעמים שהעולות מרובות וצר

להם המקום והכשיר להן הכתוב

ראש המזבח:

⁴³⁷ ושחטו אתו על ידך המזבח צמנה לפני ה' וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב

⁴³⁸ מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו את עלתיך ואת שלמיה ואת צאנה ואת בקרף בכל המקום אשר אזמיר את שמי אבוא אליך וברכתיו

2. נח, א - נט, א

רפ"י

מאי כנגדן בקרקע. הא ליכא לפרושי כנגדן ברצפה למזרח המזבח ובמערבו דאם כן לא הוה קשיא מילתא לרב אסי לעיל דמהכא ליכא למילף דלית ליה לרבי יוסי ברבי יהודה חצי המזבח עומד בצפון דאפילו הוא צפון נמי פסיל ליה לרבי יוסי (ברבי יהודה) ואפילו סמוך לכותל העזרה צפוני פוסל אם משוך מכנגד זוית המזבח צפונה למזרח או למערב דדייקינן על ירך כדאמר בפ"ב (לעיל כו.) איזוהו צפון מקיר מזבח צפוני עד כותל עזרה צפונית כנגד המזבח כולו אבל משוך מכנגד המזבח לא הלכך על כרחך האי כנגדו דילפינן מינה דמקום המזבח לאו צפון הוא תחתיו קאמר ומאי היא:

אי נימא. אם שחטן על כניסת הסוכב והיסוד האי לאו כנגדן הוא אלא מזבח ממש ומכשר בה רבי יוסי בר יהודה כדקתני מחצי המזבח לצפון:

כיפון. אולמים ארקמלו"ט:
דבצריה בצורי. אם נמלך לקצר את המזבח ונשאר מחצה של צפון פניו ושחט שם פסולת ואע"ג דירך הוא פסיל ליה אלמא סבירא ליה בדרום עזרה הוא דאי לא אמאי פסיל ליה:

אפשר איתא להא דר' יוחנן. דאמר אומר היה רבי יוסי כוליה מזבח בצפון קאי ולא תנינן לה שום רמז במשנה בששה סדרים:
דק ואשכח. במשנת תמיד:
ביררו משם. מדיר העצים:

עצי תאנה יפין. בשל תאנה היו רגילין וטעם אגדה הוא שבו היתה תקנה לאדם הראשון ויעשו להם חגורות:
מערכה שניה של קטרת. אצל מערכה גדולה היו מסדרין מערכה קטנה ליטול ממנה גחלים להכניס על מזבח הפנימי שלשה קבין לכל בקר וערב להקטיר עליהם קטרת ובמסכת יומא בפרק טרף בקלפי (דף מה:):

בסופיה ילפינן מקרא דעל מזבח החיצון צריך להיות מערכה לכך:
כנגד מערבית דרומית. של מזבח ומשוך לצד צפון להרחיקו מן הקרן ד' אמות וטעם מפרש לקמיה מאי שנא הקרן זה ומי"ט מושכו הימנה ולצפון ד' אמות:
משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות גרס. וכן מצינו בסדר המשנה במשנת תמיד:

באומד חמש סאין גחלים. לפי אומד ה' סאין גחלים היו נותנין שם עצים כך שיעורו לחותות בתוכו בראש המזבח שהוא חלק מחתה של סאה לר' יוסי דאמר בסדר יומא (דף מג:): בכל יום חותה בשל סאה ומערה בתוך ג' קבין:
בשבת היו מסדרין שם לפי אומד ח' סאין. לפי שצריך להקטיר הבזיכין על מזבח החיצון שעל מזבח הפנימי אין הקטר אלא של קטרת שחרית וערבית כדכתיב לא תעלו עליו קטרת זרה וגו' (שמות ל):

ומאי סימנא. מהו הסימן שהוקבע להם למערכה שניה ולהקטרת הבזיכין קרן מערבית דרומית ומשוך ארבע אמות מן הקרן ולצפון:

רבי יוסי היא דתניא רבי יוסי אומר זה סימן. בידך כל הניטל מבפנים לינתן בחוץ ולקמיה מפרש מאי ניהו:
אינו נותן אלא בסמוך שאין לפנים. אינו ניתן בחוץ על המזבח החיצון אלא בסמוך לצד פנים שאין במזבח החיצון מקום הסמוך לפנים יותר ממנו: וכל הניטל מעל מזבח החיצון לינתן בפנים אינו ניטל אלא ממקום שהוא סמוך לפנים. שאין מקום בכל מזבח החיצון סמוך ממנו:

כל הניטל בפנים לינתן בחוץ מאי ניהו אי נימא שירי הדם. דחטאות הפנימיות ל"ל לרבי יוסי לשוייה בהו כללא:

הא בהדיא כתיב בהו. דניתנין ביסוד שכנגד הפתח דכתיב ישפך אל יסוד מזבח העולה אשר פתח: ותו כל הניטל בחוץ לינתן בפנים מאי ניהו אי נימא גחלים של יום הכיפורים. שמכניסין במחתה לפני ולפנים להקטיר בהן מלא חפניו קטרת סמים דקה דאף הם ניטלין ממזבח החיצון כדכתיב מעל המזבח מלפני ה' מצד המערב ודרשנין ביומא (דף מה:): איזוהו מזבח שמקצתו לפני ה' ואין כולו לפני ה' זהו מזבח החיצון ויהיב לו בה רבי יוסי כללא וסימנא דאין ניטל אלא ממקום שאין סמוך הימנו ולפנים:

בהדיא כתיב בהו. מלפני ה' דהיינו לצד פנים:
אלא כל הניטל בפנים לינתן בחוץ שני בזיכי לבונה. הניטלין בשבת מן השלחן לינתן על מזבח החיצון ואשמעינן ר' יוסי שניתנין כנגד הפתח דגמרי משירים הפנימיים:

והניטל בחוץ לינתן בפנים גחלים דכל יום. הניטלין ממערכה שניה של קטורת לינתן על מזבח הפנימי ואשמעינן רבי יוסי דניטלין מכנגד הפתח דגמרי מגחלים של יוה"כ שקבע להן כנגד הפתח לנטילתן והיינו סימנא דתנא תנא במסכת תמיד למערכה שניה שהיא לנטילת גחלים ולהקטרת בזיכין שתהא בקרן דרומית מערבית ומשוכה לצפון ארבע אמות שתהא מכוונת כנגד הפתח ומינה פשטינן דלר' יוסי כוליה מזבח בצפון קאי:

גופא:

"אמר רב אסי אמר רבי יוחנן:

מודי רבי יוסי ברבי יהודה שאם שחטן כנגדן בקרקע - פסולות".

אמר ליה רב אחא מדיפתיה לרבינא:

מאי "כנגדן בקרקע"?

אילימא אמה יסוד, אמה סוכב - האי גופיה מזבחה הוא!

ועוד, מאי "כנגדן בקרקע"!

וכי תימא: דעביד מחילות בקרקע, ושחיט בהו:

וכי האי גוונא מי הוי מזבחה?!

והתניא:

"מזבחה אדמה תעשה לך" (שמות כ, כא) -

שיהא מחובר מאדמה,

שלא יבנו לא על גבי מחילות ולא על גבי כיפין!"

לא צריכא דבצריה בצורי.

אמר רבי זירא:

אפשר איתא להא דרבי יוחנן ולא תנינא לה במתניתין?

נפק דק ואשפח,

דתנן:

"ביררו משם עצי תאינה יפים,

לסדר מערכה שניה של קטרת כנגד קרן מערבית דרומית,

משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות.

באומד חמש סאין גחלים,

ובשבת - באומד שמונה סאין גחלים,

ששם היו נותנין שני בזיכי לבונה של לחם הפנים" (תמיד כט.).

ומאי סימנא?

רבי יוסי היא,

דתניא:

"דבי יוסי אומר:

נח,ב

זה סימן: כל הניטל בפנים, לינתן בחוץ -

אינו נותן אלא בסמוך שאין לפנים.

וכל הניטל בחוץ, לינתן לפנים -

אינו ניטל אלא בסמוך שאין לפנים".

"כל הניטל בפנים לינתן בחוץ" - מאי ניהו?

אילימא: שירים - בהדיא כתיב בהו:

"אל יסוד מזבחה העלה אשר פתח אהל מועד" (ויקרא ד, ז)!

ותו, "כל הניטל בחוץ לינתן בפנים" - מאי ניהו?

אילימא: גחלים של יום הכיפורים - בהדיא כתיב בהו:

"ולקח מלא המחתה גחלי אש" (ויקרא טז, יב)!

אלא: כל הניטל בפנים לינתן בחוץ,

שני בזיכי לבונה של לחם הפנים,

דגמרי משירים.

"הניטל בחוץ לינתן בפנים" - גחלים דכל יומא ויומא,

439 מזבחה אדמה תעשה לי וזבחת עליו את עלותיך ואת שלמיתך את צאנך ואת בקרך בכל המקום אשר אומיד את שמי אבוא אליך וברכתוך

440 ונתן המהן מן הדם על קרנות מזבחה קטרת הסמים לפני ה' אשר באהל מועד ואת כל דם הפר ישפך אל יסוד מזבחה העלה אשר פתח אהל מועד

441 ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבחה מלפני ה' וקלא חפניו קטרת סמים דקה והביא מביית לפרקת

דגמרון מגנלים של יום הכפורים.

רש"י

ומאי קסבר. שקצב למשיכת המערכה מן הקרן ד' אמות: **אי קסבר כוליה מזבח בדרום עזרה קאי** ומשיכת ד' האמות לקרבה כנגד הפתח הוא בא: **כ"ז אמות בני למיית.** ולמשוך מקרן מערבית דרומית ולצפון וחוצץ לאותן כ"ז אמות סידור המערכה שהרי הפתח באמצע העזרה היה ועשרה אמות רחבו וחמש בצפון וה' בדרום וכיון שהמזבח בדרום נמצא שאין ממנו לפני הפתח אלא ה' אמות צפוניות שלו שכלה כנגד אמצע הפתח נשארו לו מ"ב (אמות) שלו כ"ז ואת כולן אתה צריך למשוך המערכה מכנגד קרן יסוד המזבח הדרומי ולצפון קודם שהגיע לפתח: **וא"נ קסבר קדושת היכל ואולם חדא היא.** ומשתגיע כנגד פתח האולם קרינן לפני ה' ופתח האולם עודף לכל רוח על פתח ההיכל ה' אמות לכל צד שהיה רחבו כ' אמות כדתן במסכת מדות (דף לו.) כ"ב בעי מייתי:

ואי נמי קסבר חציו של מזבח בצפון וחציו בדרום. ובא למושכה עד כנגד ההיכל:

חד סרי בני מייתי. שהרי ט"ז אמותיו בדרום נמצאו מהן י"א [אמות] מזוית דרומית של פתח ולדרום:

ואי נמי קדושת היכל ואולם חדא היא שית מיהא בעי למיית. אלא על כרחך לא משכחת לה שתהא משיכת ד' אמות הללו לקרב כנגד הפתח אלא נתן לך מדה בשיעור שלא תמשכנה יותר מכאן שכל מה שאתה יכול לקרבה אצל קרן דרומית הוי מקרבה ובכך אתה מכוונה כנגד הפתח וד' אמות הללו ע"כ הוא מושכה לצפון לפי שאין לו מקום לסדר עליהן וקסבר כוליה בצפון קאי ואין ממנו לפני הפתח אלא חמשה דרומיות ומהן אמה יסוד ואמה סובב ואמה מקום הקרן ואמה הילוך לכהנים המסדרין את המערכה ומקיפין בין קרן למערכה ואין לו מקום לסדר ולימדך שיסדר חוצה להן מיד כדי שתהא אמה מן המערכה כנגד הפתח דכי מסגי לצפון טפי תו ליכא פתח:

אמר רב אדא בר אהבה. לעולם לא תידוק מינה לרבי יוסי בצפון קאי אלא (אימא) רבי יהודה היא דאמר חציו בצפון וחציו בדרום עשר אמות אמצעיות שלו היו כנגד פתחו של היכל וי"א אמות מזוית היכל ולצפון וכנגדן לדרום נמצא מכוון כנגד רוחב חללו של היכל ועובי כתליו שההיכל חללו כ' אמה ועובי של כותל ו' אמות והכי תנן לה במסכת מדות (דף לו.):

סוף סוף. כדאקשינן לעיל: **בר מאמה יסוד ואמה סובב.** ומלמעלה בראש המזבח קחשיב להו ונמצא לפני הפתח שהרי נמשך ו' אמות ולא הזכרו ד' אמות אלו אלא לקרבן לפתח דבציר מהכי לאו כנגד הפתח הוא:

ונוקמה בר' יוסי באמצע. למה לך למשקלה מרבי יוסי דשמעת ליה דאמר אין ניתנין אלא בסמוך שאין לפניו מכדי להיסיק דזקיא דרבי זירא קא אתית דבעי למידק מיניה לרבי יוסי דכוליה מזבח בצפון קאי אימא הכי לעולם קסבר חציו בדרום וחציו בצפון ומי סברת בהדי אמה יסוד כו':

ומשני רבי יהודה שמעינן לה ממוצע בהדיא. ואי משום דאיירי רבי יוסי בניטלין בפנים וניתנין בחוץ וניטלין בחוץ וניתנין בפנים הא כולי עלמא אית להו:

ומאי קסבר?

אי קסבר: כוליה מזבח בדרום קאי עשרים ושבע בעי למיית!
ואי נמי קסבר: קדושת היכל ואולם חדא היא - עשרים ותרתין בעי מיית!
ואי קסבר: חציו בצפון וחציו בדרום - חד סרי בעי למיית!

ואלא קסבר: קדושת היכל ואולם חדא מילתא היא שית בעי למיית!

אלא לאו משום דקסבר: כוליה מזבח בצפון קאי, והני ארבע אמות אמה יסוד ואמה סובב, ואמה מקום קרנות, ואמה מקום רגלי הכהנים. דכי מסגו לקמיה טפי תו ליכא פתח.

אמר רב אדא בר אהבה:

הא מני?

רבי יהודה היא.

דתניא:

"רבי יהודה אומר:

מזבח ממוצע ועומד באמצע העזרה, ושלושים ושתיים אמות היו לו: עשר אמות בנגד פתחו של היכל, אחת עשרה אמה מימין, ואחת עשרה אמה ממש, נמצא מזבח מכוון בנגד היכל."

סוף סוף לרבי יהודה חד סרי בעי למיית.

ואי קסבר: קדושת היכל ואולם חדא מילתא היא - שית בעי למיית!

מי סברת הני ארבע אמות בהדי אמה יסוד ואמה סובב!

"ארבע אמות" בר מאמה יסוד ואמה סובב.

ונוקמה כרבי יוסי, ובממוצע!

משום דרבי יהודה שמענא ליה ממוצע בהדיא.

ורב שרביא אמר:

הא מני?

רבי יוסי הגלילי היא.

דתניא:

"רבי יוסי הגלילי אומר,

מתוך שנאמר: "ונתת את המיזב בין אהל מועד" 442 וגומר (שמות מ, ז),

"ואת מזבח העלה" 443 וגו' (שמות מ, כט),

מזבח בפתח אהל מועד,

ולא ביזר בפתח אהל מועד,

היכן היה נותנו?

בין האולם ולמזבח, משוך קימעה כלפי הדרום."

מאי קסבר?

אי קסבר: כוליה מזבח בדרום קאי - נוקמיה מכותל היכל ולדרום, בין אולם למזבח!

ואי נמי קסבר: קדושת היכל ואולם חדא היא - נוקמיה מכותל אולם ולדרום בבין אולם למזבח!

אי נמי קסבר: חציו בצפון וחציו בדרום, נוקמיה מכותל היכל ולדרום, בין אולם ולמזבח!

ואי נמי קסבר: קדושת האולם והיכל חדא היא - נוקמיה מכותל אולם ולדרום בין אולם ולמזבח!

442 ונתת את המיזב בין אהל מועד ובין המזבח ונתת שם מים

443 ואת מזבח העלה שם פתח משכן אהל מועד ועל עליו את העלה ואת המנחה כאשר צוה ה' את משה

אלא לאו משום דקסבר: כוליה מזבח בצפון.

כי נמי מוקמת לה מכותל היכל ולצפון, הוה ליה בין אולם ולמזבח!
ונוקמה מכותל אולם ולצפון בבין אולם ולמזבח!

אמר קרא: "צפונה" ⁴⁴⁴ (ויקרא א, יא) - שיהא צפון פנוי מכלים.

מאן תנא דפליג עליה דרבי יוסי הגלילי?

רבי אליעזר בן יעקב היא.

דתנא:

"דבי אליעזר בן יעקב אומר:

"צפונה" (ויקרא א, יא) - שיהא צפון פנוי מכלום, ואפילו מן המזבח."

ר"י

ורב שריבא אמר. ד' אמות דקתני בהדי אמה יסוד ואמה סובב קאמר ודוק מינה כדקאמרת דמזבח בצפון קאי ומיהו לרבי יוחנן לא תסייעיה מינה דנימא רבי יוסי בן חלפתא היא משום דשמעינן ליה דאירי בניטלין וניתנין דההוא לכולי עלמא אית להו והא דתמיד כרבי יוסי הגלילי מוקמינן דשמעינן ליה דאמר מזבח בצפון קאי אבל לרבי יוסי סתמא דהוא רבי יוסי בן חלפתא דלא שמעת ליה דאמר לא תוקמה דדלמא כרבי יהודה ס"ל:

מתוך שנאמר. בכיור בין אהל מועד ובין המזבח וכתוב אחד אומר מזבח העולה שם פתח אוהל מועד ואין כיור מפסיק בינתיים למדת משני המקראות הללו שצריך ליתנו כל מה שיכול לקרבו באויר שבין מזבח לאהל מועד ובלבד שלא יהא מפסיק בין מזבח ולפתח:

היכן היה נתון משוך קימעה. מזוית המזבח ולדרום נמצא שאינו כנגד המזבח כלל אלא כבין אהל מועד ולמזבח: ה"ג בת"כ ובמס' מדות ומדמצינן ליה רבי יוסי הגלילי למשכו מכנגד המזבח ולדרום והוא אינו צריך להרחיקו אלא מבין המזבח ולפתח פשוט מיניה דכוליה מזבח בצפון קאי ולפיכך על כרחו הוא מושכו מכנגד המזבח כולו שאם נתנו כלל כנגד המזבח א"א שלא יפסיק בינו ולפתח כדמפרש ואזיל:

דמאי קסבר. שלא קיים את המקרא שכתב בין אהל מועד ובין המזבח והוא מושכו קימעה:

אי כוליה בדרום. הרבה מן המזבח יש בדרום כנגד היכל שלא כנגד הפתח והיה לו לתתו שם:

לוקמיה מכותל היכל ולדרום. כלומר משמתחיל כותל פתח היכל ליסתם לדרום דהיינו בין פתח האולם ולמזבח וכנגד היכל שפתח האולם עודף על של היכל ה' אמות לדרום:

וא"נ סבר קדושת אולם והיכל חדא היא. ופתח אולם כפתח היכל והוצרך למושכו אף מכנגד פתחו של אולם:

נוקמיה מסתימת כותל אולם ולדרום. דה"ל אכתי כבין האולם ולמזבח דכיון דכותל אולם ככותל היכל קרי ביה בין אהל מועד ולמזבח ומיקימי קראי שפיר:

ואי נמי קסבר חציו בצפון כו'. יש לו ט"ז אמה בדרום צא מהן ה' אמות של פתח עדיין יש לו מקום י"א אמה לתתו שם מכותל מזוית היכל דרום:

וא"נ קסבר קדושת אולם והיכל חדא היא. והוצרך למושכו אף מכנגד פתח אולם נוקמיה ממקום סתימת פתח אולם ולדרום בבין האולם ולמזבח דעדיין יש שם מקום ו' אמות:

אלא לאו משום דקסבר כוליה מזבח בצפון. קאי ודרומו של מזבח כולה לפני הפתח ואם היה נותנו כנגד המזבח כלל נמצא מפסיק בין מזבח לפתח:

ונוקמיה בין המזבח והיכל בצפון. בסתימת כותל היכל במזוית צפונית ולצפון:

קסבר קדושת היכל כו'. ואינו רשאי להפסיק בין פתח אולם ולמזבח וכי מוקמת ליה מכותל היכל ולצפון ה"ל מפסיק בין אולם ולמזבח:

שיהא פנוי מכלים. גרס הכא וכיור כלי הוא: **צפונה.** מדהוה ליה למיכתב על ירך המזבח צפון וכתוב צפונה לדרשא אתא:

מאן תנא דפליג כו'. ואומר כוליה בדרום קאי:

בדר"א. גרסינן פנוי מכלום:

⁴⁴⁴ וְשָׂחַט אֹתוֹ עַל יָרֵךְ הַמִּזְבֵּחַ צִפּוֹנָה לְפָנָיו ה' וְיָרֵךְ בְּנֵי אֶהְרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת דְּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב

3. נט, א

רפ"י

שנשחטו שם. בעזרה :
כשהוא שלם. והאי עליו בגינו
 ובשבילו קאמר :
אחד זה ואחד זה. בין שנשחטו
 בשעת פגמתן בין שנשחטו אחר
 תיקונו פסולין כל הקדשים שהיו
 קדושין באותה שעה לפי שנראו
 ונדחו וקסבר בעלי חיים נדחין
 כשחוטין :
עד שלא נבנה. משמע קודם שלא
 בנאוהו בני הגולה :
דחויין מעיקרא הן.
 שכשהוקדשו לא נראו שמע
 מיניה דחוי מעיקרו הוי דחוי
 ותקשה למאן דאמר לא הוי
 דחוי :
נהרס. משמע בימי נבוכד נצר
 היו :
אזקין להו. עד שלא נבנה בית
 שני ופשיטא דפסולין דגבי מומין
 קתני להו בבכורות (דף מא.)
 הזקן והחולה והמזוהם :
מזבח שנעקר. במזבח פנימי
 קמיירי וקא סלקא דעתך הוא
 הדין לחיצון קשיא דרב אדרב
 דאמר לעיל כל הקדשים
 שנשחטו שם פסולין :
מודה רבי יהודה בדמים. דבעינן
 מזבח :

אמר רב:

מזבח שנפגם - כל הקדשים שנשחטו שם פסולין.

מקרא הוא בדינו ושכחנהו.

כי סליק רב כהנא, אשכחיה לרבי שמעון ברבי דקאמר משום רבי ישמעאל ברבי יוסי:

מנין למזבח שנפגם שכל הקדשים שנשחטו שם פסולין?

שנאמר: "וַזְבַּחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתָיו וְאֶת שְׁלָמֵיךָ" ⁴⁴⁵ (שמות כ, כא),

וכי עליו אתה זובח?!

אלא, כשהוא שלם,

ולא כשהוא חסר.

אמר: היינו קרא דאישתמיט ליה לרב.

ורבי יוחנן אמר:

אחד זה ואחד זה - פסולין.

במאי פליגי?

רב סבר: בעלי חיים אינן נדחים.

ורבי יוחנן סבר: בעלי חיים נדחין.

מיתבי:

"כל הקדשים שהיו עד שלא נבנה המזבח,

ואחר כך נבנה המזבח - פסולין".

נבנה - דחויין מעיקרא נינהו!

אלא, עד שלא נהרס המזבח.

נהרס, הא איזקון להו!

אלא: עד שלא נפגם המזבח,

ואחר כך נפגם המזבח - פסולין!

ולא תרוצי קא מתרצת?

אימא: שנשחטו.

והאמר רב גידל אמר רב:

מזבח שנעקר מקטירין קטרת במקומו!

כדאמר רבא:

מודה ה"ה רבי יהודה בדמים,

הכא נמי מודה רב בדמים.

⁴⁴⁵ מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו את עולותיו ואת שלמיו את צאנך ואת בקרך בכל המקום אשר אומר את שמי אבוא אליך וברכתך

4. נט, א - ס, א

רש"י

דברים ככתבן. שקדש את הרצפה כולה לשם מזבח להקטיר עליה לפי שהיה המזבח קטן מהכיל עולות ושלמים שהקריבו לחנוכת המזבח ואמרינן לקמן לרבי יהודה הכי משמע קרא כי מזבח אבנים אשר תחת מזבח הנחושת קטן היה:

אמר לו רבי יוסי והלא כבר נאמר. במזבח שעשה משה במדבר שהיה בנוב וגבעון:

אלף עולות יעלה שלמה וגו' וכשאתה מגיע לחשבון עולות ולמנין אמות. שהיה מזבח אבנים של שלמה עודף עליו זה של שלמה גדול משל משה לפי צורך העולות שהרי מזבח של משה כתיב ביה ה' אמות אורך והי' אמות רוחב צא מהם מקום הקרנות אמה לכל צד ומקום הילוך רגלי הכהנים אמה לפניו מן הקרנות סביב המערכה נמצא מקום המערכה אמה על אמה הכי אמרינן לקמן בפירקין (דף סב.) יסוד וסובב לא היו ממעטין בארכו ורחבו לפי שמקיפין ובולטין סביבו מעשה רשת נחושת והוא היה סובבו ובמזבח שעשה שלמה היה מקום המערכה כי על כי לרבי יוסי כדתן במסכת מדות (דף לה:) חלקהו לכו רצועות כל אחת ואחת ברוחב אמה ואורך עשרים הרי די' אמות אורך ברוחב אמה ואין לך אמה על אמה שאינה מחזקת לבער אלף ליום שהיתה אש של שמים ממהרת לאכול הרי די' מאות אלף:

אלא מהו אומר קטן מהכיל. לאו במזבח אבנים קאמר ומשום ההוא יומא אלא למזבח הנחשת קאמר ובא לפוסלו לעולם שסילקו ומה שתלה הכתוב קטנו בעולות של אותו היום לישנא מעליא נקט:

כאדם שאומר לחבירו. באדם שנפסל: **ננס פלוני**. לישנא מעליא ולא אמר נפסל פלוני: **ונפסל לעבודה**. לאו מסקנא דאדם אומר אלא רבי יוסי קאמר לה ואותו פלוני פסול לעבודה והוא קורא לו ננס:

שפיר קא"ר יוסי. ול"ל לקדושי רצפה: **מזבח של משה גדול היה**. וכשאתה מגיע לחשבון עולות ומנין אמות שבשניהם נמצא של שלמה קטן לפי הצורך: **ונאמר להלן רבוע**. בשל יחזקאל שנתנבא על בית שני או על העתיד רבוע אל ארבעת רבעיו: **מה להלן**. מדה האמורה בו מאמצעיתו הוא מודד כדמפרש ואזיל:

אף כאן מודד ה' על ה' מאמצעיתו. לכל רוח נמצא י' על י' צא מהן אמה מכאן ואמה מכאן לקרנות וכן למקום הילוך הרי י' על י' מקום המערכה ושל שלמה כי על כי מקום המערכה עשה ממנו ג' רצועות של י' רוחב נשאר שתי אמות בארך עשרים חלוק ג' הרצועות לרחבו [לחתיכות רבועות של שש] תמצא בכל אחת ג' חתיכות רבועות של שש שש הרי תשע ועוד נשאר בכל אחת ב' אמות בארך ששה קרבים זו אצל זו הרי י' על י' הרי עשר חתיכות רבועות ועוד צרף הרצועה הארוכה עשרים ורחבה ב' ותמצא י' על י' הרי י"א וב' אמות על ב' אמות נמצא של משה אחד מ"א כשל שלמה ומגיע לחשבון י"א אלפים עולות ותו לא ובחנוכתו כתיב בקר כ"ב אלף וצאן כ"ב אלף:

והאריאל. מקום מערכה של מזבח: **שתים עשרה**. אל ארבעת רבעיו מלמד שמאמצעיתו מודד:

ורבי יוסי. דאמר דברים ככתבן: **כי גמיר ג"ש**. דרבעו רבוע בגובהה הוא דגמר ולאו מרבעו דיחזקאל אלא מרבעו דכתיב במזבח הפנימי דתניא וגי' אמות קומתו כו' (שמות כז) ובמזבח הנחשת כתיב:

["כְּדָאָמַר רַבֵּא:]
מוֹדֵה הִיָּה רַבִּי יְהוּדָה בְּדַמִּים"].

מאי "רבי יהודה"?

דתניא:

"**ביום ההוא קידש המלך תוך החצר ...**
כי מזבח קטן מהכיל"⁴⁴⁶ (מלכים א' ח, סג-סד),

דברים ככתבו,

דברי רבי יהודה.

אמר לו רבי יוסי:

והלא כבר נאמר: "אלף עולות יעלה שלמה על המזבח ההוא"⁴⁴⁷ (מלכים א' ג, ד).
ואילו בבית עולמים הוא אומר: "ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח לה,

בקר עשרים ושנים אלף" (מלכים ח, סג).

וכשאתה מגיע לחשבון עולות ולמנין אמות, זה גדול מזה!

אלא מהו "קטן מהכיל" (מלכים ח, סד)?

באדם האומר לחבירו: "פלוני ננס הוא", ופסול לעבודה."

ורבי יהודה?

שפיר קאמר רבי יוסי!

רבי יהודה לטעמיה, דאמר:
מזבח שעשה משה גדול היה.

דתניא:

"**המש אמות ארך והמש אמות רחב**"⁴⁴⁸ (שמות כז, א),

דברים ככתבו,

דברי רבי יוסי.

רבי יהודה אומר:

נאמר כאן "רבוע" ונאמר להלן "רבוע"⁴⁴⁹ (יחזקאל מג, טז),

מה להלן, מאמצעיתו היה מודד, אף כאן מאמצעיתו היה מודד."

והתם מנלן?

⁴⁵⁰דכתיב: **"והאריאל שתיים עשרה ארך בשתיים עשרה,**

רחב רבוע אל ארבעת רבעיו" (יחזקאל מג, טז).

ותניא:

"**והאריאל שתיים עשרה**" (יחזקאל מג, טז) - **לכל רוח.**

או אינו אלא שתיים עשרה על שתיים עשרה?

בשהוא אומר: "אל ארבעת רבעיו" - מלמד שמאמצע הוא מודד.

ורבי יוסי?

כי גמר גזירה שנה, גובהה הוא דגמיר.

דתניא:

⁴⁴⁶ סג וזיזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח לה' בקר עשרים ושנים אלף וצאן מאה ועשרים אלף ויהינה את בית ה' המלך וכל בני ישראל.
סד ביום ההוא קידש המלך את תוך החצר אשר לפני בית ה' כי עשה שם את העלה ואת המנחה ואת חלבי השלמים כי מזבח הנחשת אשר לפני

ה' קטן מהכיל את העלה ואת המנחה ואת חלבי השלמים

⁴⁴⁷ וזלך המלך גבענה לזבח שם כי היא הבמה הגדולה אלף עולות יעלה שלמה על המזבח ההוא

⁴⁴⁸ ועשית את המזבח עצי שטים המש אמות ארך והמש אמות רחב רבוע ויהי המזבח ושלש אמות קמתו

⁴⁴⁹ והאריאל שתיים עשרה ארך בשתיים עשרה רחב רבוע אל ארבעת רבעיו

⁴⁵⁰ הווגה על פי שיטה מקובצת וכך גם הווגה בשוטנשטיין בבורו.

"ושלש אמות קומתו" (שמות כו, א) - דברים בכתבו,

דברי רבי יהודה.

רבי יוסי אומר:

נאמר כאן "רביעי", ונאמר להלן "רביעי"⁴⁵¹ (שמות לו, ב),

מה להלן גובהו פי שנים בארבע,

אף כאן. פי שנים בארבע.

אמר ליה רבי יהודה:

⁴⁵² אפשוך נהן עומד על גבי המזבח ועבודה בידו,

וכל העם רואין אותו מבחוץ?!

אמר לו רבי יוסי:

והלא כבר נאמר: "ואת קלעי החצר,

ואת מסך שער החצר,

אשר על המשכן,

ועל המזבח"⁴⁵³ (במדבר ד, כו),

מה משכן עשר אמות⁴⁵⁴ (שמות כו, טז), אף מזבח עשר אמות.

ואומר: "קלעים המש עשרה" אמה אל הפתח⁴⁵⁵ (שמות לח, יד-טו),

ומה תלמוד לומר: "חמש אמות"⁴⁵⁶ (שמות כו, יח)?

משפת מזבח ולמעלה.

ומה תלמוד לומר: "ושלש אמות קומתו"⁴⁵⁷ (שמות כו, א)?

לשלש אמות משפת סובב ולמעלה."

ורבי יהודה?

כי גמיר גזירה שוה ברחבה הוא דגמיר.

ולרבי יהודה, הא קא מיתחזי כהן!

נהי, דכהן מיתחזי, עבודה דבידו לא מיתחזי.

בשלמא לרבי יהודה, היינו דכתיב: "קידש"⁴⁵⁸ (מלכים א ח, סד),

אלא לרבי יוסי מאי "קידש"?

להעמיד בה מזבח.

בשלמא לרבי יוסי, היינו דכתיב: "קטן"⁴⁵⁹ (מלכים א ח, סד),

אלא לרבי יהודה, מאי "קטן"?

הכי קאמר: מזבח אבנים שעשה שלמה תחת מזבח הנחשת קטן הוה.

במאי פליגי?

מר סבר: דנין - חוץ מחוץ,

ואין דנין - חוץ מפנים.

ומר סבר: דנין - פלי מקלי,

ואין דנין - פלי מבגין.

רס"ו

ונאמר להלן רבוע. במזבח הזהב

אמה ארכו ואמה רחבו רבוע

ואמתים קומתו (שם ל):

אף כאן גובהו פי שנים כארכו.

הרי י' אמות ובסיפא מפרש ר'

יוסי מאי וגי קומתו:

והלא כבר נאמר וקומה ה'

אמות. דאין גובה היקף הקלעים

של חצר אלא ה' אמות:

אפשר כן. שיהא כהן בראש

המזבח ועבודה בידו כו':

מה משכן. צריך קלעים לחצר

סביביו מוקף גובה י' אמות דהא

הכי הוה גובהה דכתיב (שם כו) י'

אמות אורך הקרש:

אף מזבח. צריך היקף לכדי י'

אמות:

ואומר קלעים ט"ו אמה אל

הכתף. אצל השער וקס"ד

בגובהה קאמר וה"ה לכל החצר:

משפת מזבח ולמעלה. למעלה

מן המזבח היה גובהן ה' אמות:

משפת סובב ולמעלה. עד מקום

הקרנות ולמטה הימנו ו' אמות

וגובה הקרן אמה:

ור' יהודה. אומר דברים ככתבו

כי גמיר גיש דרבע רבע ברחבה

דגמיר למימר דמאמצעיתו מודד

ומזבח דחזקאל וכדלעיל:

ולרבי יהודה. נהי נמי דדברים

ככתבו הא קא מיתחזי כהן דהא

גובהו שלש וקלעים אינן אלא

חמש והוא עצמו ג' אמות נמצא

ראשו למעלה מן הקלעים:

בשלמא לרבי יהודה היינו

דכתיב קידש. המלך את [תוך

החצר] וגוי שהוצרכה כל הרצפה

לקדשה לשם מזבח וקדושתה

בשירי מנחה ובשיר כדאמר

בשבועות (דף יד.):

מאי קידש. את תוך החצר:

ומשני קדשו לשם עזרה להעמיד

בו מזבח אבנים:

בשלמא לר' יוסי. דאמר של

שלמה גדול ושל משה קטן:

היינו דכתיב קטן. אמזבח

הנחשת והכי קאמר העמיד

מזבח אבנים כי מזבח הנחשת

קטן:

אלא לרבי יהודה. דאמר כולה

רצפה קידש דמזבח שלמה לא

יכול להכיל העולה:

מאי קטן. דכתיב אמזבח הנחשת

הא דשלמה גופיה קטן הוה:

הכי קאמר כו'. ומשום דקאי

במקום מזבח הנחשת וחילופו

הוא קרי ליה מזבח הנחשת

ובדברי הימים (ב ד) קרי ליה הכי

בהדיא ויעש (המלך) מזבח נחשת

כי אמה ארכו וכי אמה רחבו

ואמקום המערכה קאי:

במאי קמיפלגי. ר' יוסי דגמיר

רבוע רבוע ממזבח הזהב ורבי

יהודה דגמיר לה משל יחזקאל:

כלי מכלי. מזבח הנחשת והזהב

כלים הם:

⁴⁵¹ אמה ארכו ואמה רחבו רביעי יהיה ואמתים קמתו ממנו קרנתיו

⁴⁵² גירסת וילנא ומסורת הש"ס ל"ג: (והלא כבר נאמר: ארך החצר מאה באמה ורחב המששים בהמששים וקמה המש אמות שש משזר ואדניהם נחשת (שמות כו, יח))

⁴⁵³ ואת קלעי החצר ואת מסך פתח שער החצר אשר על המשכן ועל המזבח סביב ואת מיתריהם ואת כל קלי עבדתם ואת כל אשר יעשה להם ועבדו

⁴⁵⁴ עשור אמות ארך הקרש ואמה וחצי האמה רחב הקרש האחד

⁴⁵⁵ יד קלעים חמש עשרה אמה אל הפתח עמודיהם שלשה ואדניהם שלשה. טו ולפתח השנית מזה ומזה לשער החצר קלעים חמש עשרה אמה

עמודיהם שלשה ואדניהם שלשה

⁴⁵⁶ ארך החצר מאה באמה ורחב המששים בהמששים וקמה המש אמות שש משזר ואדניהם נחשת

⁴⁵⁷ ועשית את המזבח עצי שטים חמש אמות ארך וחמש אמות רחב רביעי יהיה המזבח ושלש אמות קמתו

⁴⁵⁸ ביום ההוא קדש המלך את תוך החצר אשר לפני בית ה' כי עשה שם את העלה ואת המנחה ואת חלבי השלמים כי מזבח הנחשת אשר לפני ה' קטן מהביל את העלה ואת המנחה ואת חלבי השלמים

ס, א

רס"י

מודה ר' יהודה בדמים. דאע"ג
 דאמר רבי יהודה כל העזרה
 מקודשת הני מילי להקטיר
 חלבים אבל לזריקת דמים לא:
מדם התערובת. של פסחים מעל
 הרצפה:

אמר רבא:
 מודה רבי יהודה בדמים.

דתנאי:

"רבי יהודה אומר:

כוס אחד היה ממלא מדם התערובות,

ושופנו על גבי מזבח,

שאם ישפך דמו של אחת מהן, נמצא זה מכשירו."

ואי סלקא דעתך: סבר רבי יהודה כולה עזרה מיקדשא - הא איתעבידא ליה מצוותיה!

ודלמא משום דקסבר: שפיקה מכח האדם בעינן!

אם כן, נשקליה ונשפיד ליה אדוכתיה!

ודלמא משום דבעינן מצוה מן המוכרח.

5. ס, א - סא, ב

רש"י

בגינו. בשבילו :
וכי אצל המזבח אכלוהו. והלא כל העזרה כשרה לכך דכתיב במנחה מצות תאכל במקום קדוש (ויקרא ו) :
קדש קדשים. בגי"ש דקדש קדשים ילפי מהדדי :
משום ג' זקנים. דבר אחד מפי כל זקן וזקן :
ר' ישמעאל אומר כו'. זו היא אחת מהן :
יכול יעלה אדם מעשר שני. דקסבר קדושת הארץ לא בטלה וצריכה הפרשת מעשרות מן התורה וקאמר יכול יאכלנו עכשיו בירושלים בלא פדיון :
ת"ל וכו'. ולקמיה פריך וליהדר שנה בכור דפשיטא ליה ומאי שנה מעשר דמיבעיא ליה :
שכן טעון מתן דמים. הלכך צריך בית ומזבח :
בכורים יוכיחו. שאין טעונו מתן דמים וצריכין בית כדכתיב לפני מזבח (דברים כו) :
שכן טעון הנחה. הלכך בעו בית דהווקו למזבח לכך :
ת"ל כו'. ולקמיה פריך וליהדר דינא וליתי במה הצד :
צד מזבח. זה למתן דמים ואלו להנחה :
מאי קסבר. האי תנא דפשיט ליה בכור ממעשר :
אי קסבר קדושה ראשונה של בית קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא. כי היכי דס"ל בקדושת הארץ וקמיבעי ליה מי קרינא ביה לפני אלהיך או לא וקפשיט מעשר מבכור :
אפילו בכור נמי. אפילו בכור יקריב ויאכל דהא מאן דאית ליה קדשה לעתיד לבא אית ליה שמקריבין אע"פ שאין בית כדאמרינן במגילה (דף י.) :
ה"ג ואי קסבר לא קדשה אפי' בכור נמי תיבעי. ואי קסבר קדושת בית בטלה לה ומיבעי לה במעשר הואיל ואינו צריך לבית מי מיתאכיל בירושלים ולפני ה' קרינא ביה או לא :
אפילו בכור כה"ג נמי תיבעי ליה. כגון שקרבו דמיו ואימוריו וחרב הבית ובשרו קיים מהו שיאכלוהו :
אמר רבינא לעולם קסבר לא קדשה. והכא דקפשיט ליה מעשר מבכור בבכור שאינו צריך לבית דומיא דמעשר קפשיט ליה דפשיטא ליה גביה דלא מיתכיל :
דאיתקש בשרו לדמו. ואת דמם תזרק ואת חלבם תקטיר ובשרם יהיה לך (במדבר יח) ויליף מיניה בשעה שאתה ראוי לזרוק את הדם אתה אוכל את הבשר ולא אחר שנהרס המזבח :

אמר רבי אלעזר :
 מזבח שנפגם - אין אוכלים בגינו שירי מנחה,
 שנאמר: "ואכלוה מצות אצל המזבח"⁴⁵⁹ (ויקרא י, יב),
 וכי אצל המזבח אכלוה?
 אלא, בזמן שהוא שלם, ולא בזמן שהוא חסר.

אשפתן - שירי מנחה,
 קדשי קדשים - מנולו?

תלמוד לומר: "קדש קדשים" (ויקרא י, יב).

קדשים קלים - מנין?

אמר אביי:
 אתיא מדרשא דרבי יוסי.

דתניא:

"רבי יוסי אומר:

שלשה דברים משום שלשה זקנים, וזה אחד מהן.
 רבי ישמעאל אומר: יכול יעלה אדם מעשר שני לירושלים ויאכלנו בזמן הזה?
 ודין הוא: בכור טעון הבאת מקום, ומעשר טעון הבאת מקום,
 מה בכור אינו אלא בפני הבית,
 אף מעשר אינו אלא בפני הבית.

סב

מה לבכור שכן טעון מתן דמים ואימורים לגבי מזבח!

ביבורים יוכיחו.

מה לביבורים שכן טעונו הנחה⁴⁶⁰ (דברים כו, ד)!

תלמוד לומר: "והבאתם שמה עלתיכם"⁴⁶¹ (דברים יב, ו),

מקיש מעשר לבכור,
 מה בכור אינו אלא בפני הבית,
 אף מעשר אינו אלא בפני הבית."

וניהדר דינא וניתי ב"מה הצד"!

משום דאיכא למיפרך:
 מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד מזבח.

מאי קסבר?

אי קסבר: קדושה ראשונה, קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא - אפילו בכור נמי!
 ואי קסבר: לא קידשה לעתיד לבא - אפילו בכור נמי תיבעי!

אמר רבינא:

לעולם קסבר לא קידשה,
 והכא במאי עסקינן: בבכור שזרק דמו קודם חורבן הבית, וחרב הבית ועדיין בשרו קיים.
 ואיתקש בשרו לדמו⁴⁶² (במדבר יח, יז-יח),
 מה דמו במזבח,
 אף בשרו במזבח.

⁴⁵⁹ וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו הנותרים קחו את המנחה הנותרת מאשי ה' ואכלוה מצות אצל המזבח כי קדש קדשים הוא
⁴⁶⁰ ולקח מהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח ה' אלהיך
⁴⁶¹ והבאתם שמה עלתיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם ואת תרומות ידכם ונדבויכם ונדבתיכם ובכרת בקרכם וצאנכם
⁴⁶² ו אף בכור שזר או בכור קטב או בכור עז לא תפדה קדש הם את דמם תזרק על המזבח ואת חלבם תקטיר אשה לרית ניהו לה' יח ובשרם יהיה לה פתוח התנופה ובשרו קיים לך יהיה

ואתי מעשר ויליה מבכור.

וכי דבר הלמד בהיקוש חוזר ומלמד בהיקוש?!

מעשר דגן חולין הוא.

הניחא למאן דאמר: "בתר למד אזלינן",
אלא למאן דאמר: "בתר מלמד אזלינן" מאי איכא למימר?

דם ובשר, חדא מילתא היא.

כי סליק רבין אמרה לשמענתא קמיה דרבי ירמיה.

אמר: בבלי טפשי, אמטול דיתבי בארעא השוכא אמרי שמענתא דמחשכא!
לא שמיע להו הא דתניא?!

**"בשעת סילוק מסעות, קדשים נפסלין,
וזבים ומזרעים - משתלחים חוץ למחיצה".**

ותניא אידך:

"בשני מקומות קדשים נאכלים!"

מאי לאו הא - בקדשי קדשים,

הא - בקדשים קלים!

אמר רבינא:

אידי ואידי - בקדשים קלים,

ולא קשיא:

סא, הא - רבי ישמעאל,

הא - רבנן.

ואיבעית אימא:

הא והא - בקדשי קדשים,

ומאי "בשני מקומות"?

קודם - שיעמידו לזים את המשכן,

סא, ולאחר - שיפרקו הלזים את המשכן.

מהו דתימא: איפסיל להו ב'יצא' - קא משמע לן.

ואימא: הכי נמי!

אמר קרא: **"ונסע אהל מועד"**⁴⁶³ (במדבר ב, יז),

אף על פי שנסע אהל מועד הוא.

ר"י

וכי. בשר הלמד בהיקוש מן הדם חוזר
ומלמד בהיקוש על המעשר:

לשמענתא. הא דאביי דאמר קדשים קלים
נפסלין בפגימת המזבח ומייתי לה
מדרשא דרבי יוסי:

בשעת סילוק המסעות. כשמורידין את
המשכן ומסלקין את המזבחות בעת
המסעות במדבר:

קדשים נפסלים. בשר קדשי קדשים וקא
סלקא דעתך מפני סילוק המזבח הוא
מדקתני וזבין ומצורעין משתלחין שאין
מצורע נכנס לדגלי השבטים ולא זב
למחנה לזים נושאי הארון כדאמרין
לקמן (דף סא:). אע"פ שנסע אהל מועד
הוא אלמא נפסלין דקאמר לאו משום
דמיפסלי ביוצא הוא דהא אהל מועד
חשיב ליה: ותניא אידך גריס:

בשני מקומות נאכלין. חד במקומן
במחנות האמורות בהן כשהמשכן
במקומו וחד בכל מקום שיהא שם דרך
הליכתן משנסעו וקשיין אהדדי:

מאי לאו. קמיינתא בקדשי קדשים והא
בקדשים קלים: הכי גרסינן מאי לאו הא
בקדשי קדשים הא בקדשים קלים:

אידי ואידי קדשים קלים ולא קשיא.
קמיינתא ר' ישמעאל. דיליף בשר מדם
בתרייתא רבנן:

ואיבעית אימא. בתרייתא נמי בקדשי
קדשים:

ושני מקומות. לאו לאחר שנסעו דנסתלק
המזבח קאמר אלא חד מינייהו כדאיתא
בעוד המשכן נטוי כמשפטו. וחד לאחר
שפירקו קרשים וקלעי החצר ועדיין
המזבח במקומו וקודם שיעמידו לזים את
משכן דנקט הכא לאו דוקא נקט חדא
דלא משכח לה שהרי קודם שיחנו בני
קהת נושאי המזבחות היו חונין בני גרשון
ומררי נושאי המשכן ומקימין אותו
ובנסיעתם היו מורידין את המשכן תחילה
ונושאי בני גרשון ומררי אחר דגל אחד
ובני קהת אחרי שני דגלים כדי שיהו
קודמין בני גרשון בחנייתן ומעמידין את
המשכן לפני בוא בני קהת כדכתיב אחר
מסע דגל בני יהודה והורד המשכן וגוי
(במדבר ז') ואחר שני דגלים כתיב (שם)
ונסעו הקהתים נושאי המקדש דהיינו
ארון ומזבחות וכלי השרת והקימו בני
גרשון את המשכן עד בואם של בני קהת
ועוד אי בששינו את הסדר מוקמת לה
היכי שחטי קרבנות קודם שיעמידו משכן
הא אמר באיזהו מקומן (לעיל דף נה:).
בשלמים ששחטן קודם שיעמידו לזים כו'
פסולין ואי גרסת לה מוקי לה בששינו את
הסדר וההוא דאיזהו מקומן שלמים
דוקא קאמר משום דכתיב בהו (ויקרא ג)
ושחטו פתח אהל מועד ולא יליף שאר
קדשים מינייהו:

מהו דתימא כו'. כלומר ולא אכילה
משנעקר המזבח אתא לאשמועינן אלא
אכילת קדשי קדשים בלא קלעים אתא
לאשמועינן דלא תימא כיון שנסתלקו
קלעים יש כאן פסול יוצא:

6. סא"ב

רש"י

אבנים ג"פ. אם מזבח אבנים וגוי מזבח אבנים לא תניף [וגוי] אבנים שלמות תבנה וגוי: **נוב וגבעון.** חד חשיב להו דשניהם במה ואינן קדושים: **לא נסתלקה.** שבשעת המסעות כופין עליו פסכתו ומניחין אותה במקומה: **אלא בימי שלמה.** שנסתלקה משם למזבח אבנים שעשה שלמה: עד שבא מנשה וסילקה גרס: **ואם איתא מעיקרא הוא דאיסתלק.** משהוקם המשכן בשילה ובנו מזבח אבנים הוזקה להסתלק ממזבח של נחשת: **הוא דאמר.** רב הונא דאמר כרבי נתן והא דלא אמרי' הוא דאמר כר"א בן יעקב משום דר' נתן הוא דשמעי' ליה בהדיא מעשה היה כך אבל מדר"א בן יעקב לא שמעינן אלא דהוכשר בשל אבנים: **לא נסתלקה לבטלה.** שתהא בטילה ממזבח הנחושת לגמרי: **שביבא הוה משדרא.** כשהיו מקטירין על של אבנים היו זיקים ולהבות יוצאות מאש שמים שעל מזבח הנחשת של משה שאף הוא מונח שם:

אמר רב הונא אמר רב: **מזבח של שילה של אבנים היה.**

דתנאי:

"דבי אליעזר בן יעקב אומר:

מה תלמוד לומר: "אבנים" ⁴⁶⁴ (שמות כ, כב),

"אבנים" ⁴⁶⁵ (דברים כו, ה),

"אבנים" ⁴⁶⁶ (דברים כו, ו), **שלש פעמים?**

אחד - של שילה,

ואחד - של נוב וגבעון,

ובית עולמים."

מתיב רב אחא בר אמי:

"אש שידרה מן השמים בימי משה" ⁴⁶⁷ (ויקרא ט, כד) -

לא נסתלקה מעל מזבח הנחושת אלא בימי שלמה,

ואש שידרה בימי שלמה, לא נסתלקה עד שבא מנשה וסילקה."

ואם איתא מעיקרא הוא דאיסתלק ליה!

הוא, דאמר רבבי נתן.

דתנאי:

"דבי נתן אומר:

מזבח של שילה של נחושת היה,

חלול,

ומלא אבנים."

רב נחמן בר יצחק אומר:

מאי "לא נסתלקה"?

לא נסתלקה לבטלה.

מאי היא?

רפון אמרי:

שביבא הוה משדרא.

רב פפא אומר:

אושפיזא הוה נקט וזימנין הכא וזימנין הכא.

⁴⁶⁴ ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית כי חרבך הנפת עליה ותחללה

⁴⁶⁵ ובנית שם מזבח לה' אלהיך מזבח אבנים לא תניף עליהם ברזל

⁴⁶⁶ אבנים שלמות תבנה את מזבח ה' אלהיך והעלית עליו עולת לה' אלהיך

⁴⁶⁷ ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העלה ואת החלבים וירא כל העם וירגזו ויפלו על פניהם

7. סא, ב - סב, א

רפ"י

תנן התם. במסכת מדות ר' יוסי אומר בתחילה בימי שלמה לא היה אלא כ"ח כונס ועולה יסוד וסובב ומקום קרנות ומקום הילוך עד שהיה מקום המערכה כ"י על כ"י וכשעלו בני הגולה הוסיפו עליו כ"י נמצא יסודו ל"ב על ל"ב ומקום מערכתו כ"ד על כ"ד:

גמא. גימל יוונית עשויה כמין כף פשוטה שלנו כדפרישית דרום ומערב:

הכא. במקדש שני אין אש של שמים מסייעתן כדילפינן בפ"ק דיומא (דף כא:) וארצה בו ואכבד מחוסר ה' אלו ה' דברים שחסר מקדש שני ואש אחד מהן ואמרינן התם מיהו הוה סיועי לא מסייעא:

שיתין הוסיפו. קרן מערבית דרומית הוסיפו למשכה לדרום ולמערב ששם היו מנסכין נסכים כדאמרינן (התם) במתניי דלקמן (דף סג.) ובימי שלמה היה כמין בור כרוי אצל המזבח באותה זווית לירד הנסכים בתוכו ויורדין מן המזבח ולרצפה ושותרין שם והם קלטו אותו הבור לתוך המזבח ועשו נקבים כנגדן בראש המזבח לירד הנסכים שם:

אטום באדמה. שלא יהא חלול: **שתיה כאכילה.** מה אכילה מתעכלת במזבח אף שתיה תבלע במזבח:

אמר רב יוסף לאו היינו דתניא כ"י. רב יוסף חלה ונעקר למודו ופעמים שאמר דבר ונזכר ששנה היפך וחזר בו (נדריים דף מא.) והכא הכי אמר היכי אמרינן לעיל משום אש של שמים מסייעתן לא הוצרכו ליותר:

לאו היינו דתניא. שאנשי כנסת הגדולה הגיעו לסוף מדותיו להם נגלה מקום המקודש למזבח מה שלא נגלה לשלמה:

והכתיב הכל בכתב. שכל מקומות הקדושות ומדותיהן נכתבו לדוד אלמא במקדש ראשון נמי האי דלא עשאוהו גדול לאו משום דלא נגלה לשלמה המקום במדותיו:

אלא אמר רב יוסף קרא אשכח ודרש. שנאמר לדוד ששים אמה במקום המזבח ושלמה לא הביין לדרשו והם דרשוהו והוסיפו עליו לפי הצורך להם ולששים אמה לא הוצרכו דאמרינן לקמן מדת ארכו ורחבו וקומתו אין מעכבין:

מה בית ס' אמה. כדכתיב (מלכים א' ו') ששים אמה ארכו אף מזבח עד ששים אמה ראוי לו ומקודש המקום אם ירצו:

בשלמא בית. ידעו אנשי כנסת הגדולה מה קדוש לעזרה מה קדוש להיכל:

שניכרים צורתו. יסודות החומות: **מנא ידעי.** מקומו היכא:

תנן התם:

"וּבְשַׁעְלוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה,

הוֹסִיפוּ עָלָיו: אַרְבַּע אַמּוֹת מִן הַדְּרוֹם,

וְאַרְבַּע אַמּוֹת מִן הַמְּעַרְב,

בְּמִין גְּמָא" (מדות ג, א).

מאי טעמא?

אמר רב יוסף:

משום דלא ספק.

אמר ליה אב"י:

השתא מקדש ראשון דכתיב ביה:

"וְהוֹדָה וַיִּשְׂרָאֵל רַבִּים פָּחוֹל אֲשֶׁר עַל הַיָּם"⁴⁶⁸ (מלכים א' ד, כ) - ספק,

מקדש שני דכתיב ביה: **"כָּל הַקֹּהֵל כָּאֶחָד אַרְבַּע רְבּוּא"**⁴⁶⁹ (עזרא ב, סד) - לא ספק?

אמר ליה:

התם - אש של שמים מסייעתן,

הכא - אין אש של שמים מסייעתן.

כי אתא רבין,

אמר רבי שמעון בן פזי משום **בד קפרא:**

שיתין הוסיפו.

מעיקרא סבור: **"מזבח אדמה"**⁴⁷⁰ (שמות כ, כא) - שְׁהוּא אֲטוּם בְּאֲדָמָה.

ולבסוף סבור: שתיה כאכילה.

ומאי **"מזבח אדמה"?**

שְׁהוּא מְחוּבָר בְּאֲדָמָה,

סב, א שְׁלֵא יִבְנֶנוּ לֹא עַל גְּבֵי כִּפִּים אֲלֵא עַל גְּבֵי מַחִילוֹת.

אמר רב יוסף:

לאו היינו דתניא:

"וַיִּכְנֶנוּ הַמִּזְבֵּחַ עַל מְכוֹנֹתָיו"⁴⁷¹ (עזרא ג, ג) - שְׁהִגִּיעוּ לְסוֹף מְדוֹתָיו.

וְהִכְתִּיב: **"הַכֹּל בְּכֶתֶב מִיַּד ה' עָלֵי הַשָּׁמַיִם"**⁴⁷² (דברי הימים א' כח, ט)!

אלא אמר רב יוסף:

קרא אשפח ודרש:

"וַיֹּאמֶר דָּוִד זֶה הוּא בֵּית ה' הָאֱלֹהִים זֶה מִזְבֵּחַ לְעֹלָה לְיִשְׂרָאֵל" (דברי הימים א' כב, א),

כי בית,

מה בית ששים אמה⁴⁷³ (מלכים א' ו, ב) - אף מִזְבֵּחַ שְׁשִׁים אַמָּה.

בשְׁלֵמָא בֵּית מִינְקָרָא צוּרְתוֹ, אֲלֵא מִזְבֵּחַ מְנָא יָדְעִי?

⁴⁶⁸ והודה וישראל רבים פחול אשר על הים לרב אכלים ושתים ושמהים בגירסת וילנא: (שפת)

⁴⁶⁹ כל הקהל כאחד ארבע רבוא אלפים שלש מאות ששים

⁴⁷⁰ מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו את עלותיך ואת שלמיתך את צאנך ואת בקרך בכל המקום אשר אומר את שמי אבוא אליך וברכתך

⁴⁷¹ ויכינו המזבח על מכונתיו כי באימה עליהם מעמי הארצות ויעלו עליו עלות לה' עלות לבקר ולערב

⁴⁷² הכל בכתב מייד ה' עלי השמיים כל מלאכות התבנית

⁴⁷³ והבית אשר בנה המקלף שלמה לה' ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלושים אמה קומתו

אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר:

רְאוּ מִזְבֵּחַ בְּנוּי וּמִיכָאֵל הַשֶּׁר הַגָּדוֹל עוֹמֵד וּמִקְרִיב עֲלוּיו.

וְרַבִּי יִצְחָק נִפְחָא אָמַר:

אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק רְאוּ שְׁמוֹנָח בְּאוֹתוֹ מְקוֹם.

וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר:

מִכָּל הַבַּיִת כּוֹלֵו הַרְיָחוּ רִיחַ קִטְרֶת,

מִשָּׁם הַרְיָחוּ רִיחַ אֲבָרִים.

אָמַר רַבִּיהַ בַּר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

שְׁלֹשָׁה נְבִיאִים עָלוּ עִמָּהֶם מִן הַגּוֹלָה,

אֶחָד - שְׁהַעִיד לָהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ.

וְאֶחָד - שְׁהַעִיד לָהֶם עַל מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ,

וְאֶחָד - שְׁהַעִיד לָהֶם שְׁמִקְרִיבֵינוּ אֵף עַל פִּי שְׂאִין בַּיִת.

בְּמַתְנִיתָא תָּנָא:

"רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר:

שְׁלֹשָׁה נְבִיאִים עָלוּ עִמָּהֶן מִן הַגּוֹלָה,

אֶחָד - שְׁהַעִיד לָהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ,

וְעַל מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ.

וְאֶחָד - שְׁהַעִיד לָהֶם שְׁמִקְרִיבֵינוּ אֵף עַל פִּי שְׂאִין בַּיִת.

וְאֶחָד - שְׁהַעִיד לָהֶם עַל הַתּוֹרָה שֶׁתִּכְתֵּב אֲשׁוּרִית."

רַש"י

שְׁלֹשָׁה נְבִיאִים. חֲגִי זִכְרִיָּה וּמִלְאֲכִי:

אֶחָד הַעִיד לָהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ. שֵׁשׁ לוֹ מְקוֹם לְהוֹסִיף עַד שְׁשִׁים אִמָּה:

עַל מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ. הֵיכָן הִיָּה:

שְׁמִקְרִיבֵינוּ אַע"פ שְׂאִין בַּיִת. דְּקִדּוּשַׁת הַבַּיִת קִדְשָׁה לְשַׁעֲתָה וְקִדְשָׁה לְעֵתִיד לְבָא:

שֶׁתִּכְתֵּב אֲשׁוּרִית. שְׁמַתְחִילָה נִיתְּנָה לָהֶם בְּכַתֵּב עֵבְרִי כְּתָב לִיבּוֹנָא כְּדָאֻמַר בְּסִנְהֶדְרִין (דף כ"א):

8. סב, א

רפ"י

ורביבוע. אם אין המזבח מרובע: **שכל מקום שנאמר המזבח לעכב.** דהמזבח משמע כשהוא כן הוא דמיקרי מזבח ואי לא לא ובקרן כתיב (ויקרא ד) קרנות המזבח וביסוד כתיב (שם) אל יסוד המזבח ובכבש כתיב אל פני המזבח (שם ו) והוא הכבש שהוא פניו של מזבח שעולים לו דרך שם כי היכי דחשיב צד מזרחית פני אהל מועד מחמת שהפתח שם ובריבוע כתיב (שמות כז) רבוע יהיה המזבח:

אלא מעתה כיוור לרבי כו'. דכתיב בהו המזבח הכי נמי דמעכבי לרבי אם לא עשה ציורים של פרחים וציצים וקלעים סביב למזבח כמו סיידו וכיירו:

זה כיוור. ציורים סביב למעלה מאמצעו:

אותו היום. שנסך כהן צדוקי מי חג על רגליו ורגמוהו כל העם כדאמרינן בסוכה (דף מח:):

בול של מלח. מלא אגרוף של מלח שמעתי:

לא שכשר לעבודת. המזבח כל זמן שהקרן פגום כדמסיים ואזיל שכל מזבח שאין לו כו':

אף הסובב. ומדרבי יוסי ברבי יהודה נשמע לרבי דכיוור מעכב:

תנו רבנן:

"קרו,

וכבש,

ויסוד,

ורביבוע - מעכבין.

מדת ארבו ומדת רחבו ומדת קומתו - אין מעכבין."

מנא הני מילי?

אמר רב הונא:

אמר קרא: **"המזבח" - כל מקום שנאמר "המזבח" - לעכב.**

אלא מעתה, כיוור לרבי, וסובב לרבי יוסי ברבי יהודה, הכי נמי דמעכב? דכתיב: **"ונתתה אתה תחת פרקב המזבח מלמטה"**⁴⁷⁴ (שמות כו, ה).

ותניא:

"איזהו פרוב?

רבי אומר:

זה כיוור.

רבי יוסי ברבי יהודה אומר:

זה הסובב!"

אין.

דתניא:

"אותו היום (ראה סוכה מח,ב), נפגמה קרו מזבח,

והביאו בול של מלח וסתמוהו,

ולא מפני שכשר לעבודה, אלא שלא יראה מזבח פגום.

שכל מזבח שאין לו קרו וכבש ויסוד ורביבוע - פסול,

רבי יוסי ברבי יהודה אומר:

אף הסובב.

⁴⁷⁴ ונתתה אתה תחת פרקב המזבח מלמטה והיתה הרשית עד הצי המזבח

9. סב, א

רפ"י

איזהו כרכוב. וקס"ד אכרכוב דקרא קאי כרכוב לשון היקף חריץ עגולה כדאמרינן בהכל שוחטין (חולין דף כה.) כל שעתיד לגרר לכרכב:

בין קרן לקרן. אמה רוחב שכנגד בין קרנות היתה עמוקה ובלטת גובה מעט היה סביב לה בשפת המזבח:

מקום הילוך רגלי הכהנים אמה. השתא משמע והיא היתה אמה של מקום הילוך:

אטו כהנים בין קרן לקרן הווי אזלי. והלא כשיגיעו לקרן הקרן מעכבן מהיקף:

אלא ה"ק בין קרן לקרן ומקום הילוך רגלי הכהנים. כמין חריץ עמוק ממקום המערכה משפת המזבח סביב ומקיף את מקום המערכה ורחבו של חריץ שני אמות אמה של בין הקרנות ואמה של מקום הילוך:

והכתיב. גבי מכבר מעשה רשת נחשת שנתנוהו תחת כרכובו מלמטה עד חציו הקיפוהו למזבח מאמצעו ולמעלה לבוש כמין היקף של כברה והוא עשוי נקבים נקבים ככברה ורשת של דגים ומגיע למעלה עד מתחת לכרכוב אלמא בקיר מזבח סביב הוה דאי בראש המזבח היכי קרי למכבר הנתון סביב הקיר תחת כרכובו:

תרי הווי. שני סובבין היו לו למזבח שעשה משה:

חד לנוי וחד לכהנים דלא נשתרקו. סביב הקיר משעלה שש אמות גובה לרבי יוסי דאמר לעיל (דף נט:) יי אמות גובהו היה היקף הבליטה קטנה חוגרתו סביב לנוי וזהו סובב וכיור דאפליגו ביה רבי ור' יוסי ברי יהודה לעיל ומתחת לאותו סובב נתנו המכבר ורחבו מגיע למטה עד חצי המזבח והוא היה סימן להבדיל בין הדמים העליונים לדמים התחתונים כדאמרינן באיזהו מקומן (לעיל דף נג.) מהאי קרא התורה נתנה מחיצה כו':

וחד לכהנים דלא נשתרקו. ולמעלה בראש המזבח העמיקו סובב כמין חריץ עמוק דבר מועט להיות להם שפתו היקף מעקה קטן סביב שלא יחליקו:

תנו רבנן:

"איזהו כרכוב?

בין קרן לקרן.

מקום הילוך רגלי הכהנים - אמה."

אטו הכהנים בין קרן לקרן הווי אזלי?!

אלא אימא: ומקום הילוך רגלי הכהנים אמה?

והכתיב: **"תחת כרכבו מלמטה עד חציו"**⁴⁷⁵ (שמות לח, ד)!

אמר רב נחמן בר יצחק:

תרי הווי,

חד - לנוי,

וחד לכהנים, דלא נשתרקו.

⁴⁷⁵ ויעש למזבח מכבר מעשה רשת נחשת תחת כרכבו מלמטה עד חציו

10. סב, א-ב

רפ"י

דלמא מקום מערכה קאמר.
 דהוי אמה שבין הקרנות ומקום
 הילוך ממעטין בו אמותים לכל
 צד פש ליה אמה על אמה:
בני קטורה. בני אברהם אתם
 אבל לא כזרע יצחק ויעקב:
הכי גרסינן הווי יתבי קמיה דרבי
טרפון. ולא הווי אמרי מידי:
פתח ואמר. כדי שידברו:
יוחני מילתא בעלמא הוא
 דקאמר כדי לפתוח פיהם:
בני קטורה. אינם יודעין לדבר
 בהלכה:

"מדת ארבו ומדת רחבו ומדת קומתו - אין מעבבין".

אמר רבי מני:

ובלבד שלא יפחיתנו ממזבחה שעשה משה.

וכמה?

אמר רב יוסף:

אמה.

מחכו עליה: "חמש אמות ארך וחמש אמות רחב רבוע יהיה המזבחה"⁴⁷⁶ (שמות כז, א)!

אמר ליה אבוי:

דלמא מקום מערכה קאמר מר.

אמר ליה: מר דגברא רבה הוא, ידע מאי קאמינא.

סב, קרי עליהו: "בני קטורה".

בני אחתיה דרבי טרפון הווי יתבי קמיה דרבי טרפון,
 פתח ואמר: "ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה יוחני"⁴⁷⁷ (בראשית כה, א),
 אמרי ליה: "קטורה" קתיב!
 קרי עליהם: בני קטורה.

⁴⁷⁶ ועטית את המזבחה עצי שטים חמש אמות ארך וחמש אמות רחב רבוע יהיה המזבחה ושלוש אמות קמתו
⁴⁷⁷ ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה

11. טב"ב

כ"ט

גזירין. שני גזרי עצים צריך לסדר בראש המזבח המערכה לתמיד של שחר בכהן אחד ולתמיד של בין הערבים בשני כהנים כדקיימא לן בסדר יומא (דף כו:):

אמה ארכו ואמה רחבו. כמידת מקום המערכה:

באמה גדומה. קצרה שלא יצאו חוץ למערכה ויעכבו הכהנים מלהקיף:

לאו היינו דתניא כו'. ואמה גדומה למה לי אלא אמה מצומצמת:

אָמַר אָבִי בֵּר הוּנָא אָמַר רַב הַמָּא בֵּר גּוֹרִיא:

גְּזִירִין שְׁעֵשֶׂה מִשָּׂה אֹרְכֵן אִמָּה וְרוֹחֵבֵן אִמָּה, וְעוֹבְיִין כְּמַחֵק גּוֹדֵשׁ סָאָה.

אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה:

בְּאִמָּה גְּדוּמָה.

אָמַר רַב יוֹסֵף,

וְלֹא הֵינּוּ דְתַנִּיא:

"עַל הַעֲצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ"⁴⁷⁸ (ויקרא א, ח) -

שְׁלֵא יְהוּ עֲצִים יוֹצְאִין מִן הַמִּזְבֵּחַ בְּלוּם!?"

⁴⁷⁸ וְעָרְכֵי בְּנֵי אֶהְרֹן הַכֹּהֲנִים אֵת הַנִּתְחִים אֵת הָרֵאשׁ וְאֵת הַפְּדֵר עַל הַעֲצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ

12. סב, ב

רס"י

מנהגי מילי. שהכבש בדרום: ירך.
רגלים ופניו בדרום כאדם השוכב
ארצה ורגליו לצפון נמצא ראשו ופניו
לדרום:

אימא ירך בצפון ופניו בצפון. כאדם
היושב זקוף:

רמי גברא אפיה. שיער באדם השוכב
ארצה:

אדרבה תריץ ואותיב גברא. זקפוהו
והשיבוהו ונמצא ראשו ורגליו לרוח
אחת:

רבווע כתיב. דרבווע באדם רובץ ומושכב
שיער הכתוב:

והאי רבווע מיבעי ליה דמרבע רבוועי.
שיהא מרובע ולא עגול:

ה"ג רבווע כתיב דמשמע הכי ומשמע
הכי. הלכך תרווייהו יליף מינה:

ותנא. דברייתא מיייתי לה להא דאיתי
רב הונא מירך המזבח מיייתי תנא
מהכא:

ומעלותיהו פנות קדים כל פינות
שאתה פונה יהו דרך ימין למזרח. האי
קרא במזבח כתיב ביחזקאל וקאמר
שתמיד כבש מעלותיו ברוח הראויה
לפנות הימנה למזרח ותהא אותו
הפניה לימין ואין לך רוח ראויה לך
אלא דרום:

ופרכינן ואימא דרך שמאל למזרח. נהי
דפנות קדים כתיב בקרא אבל דרך ימין
לא כתיב ביה העמידהו בצפון וכשתגיע
לראש המזבח פנה אל קרן מזרחית
צפונית ודרך שמאל:

לא ס"ד. שיהו פונים לשמאל אלא דרך
ימין:

לא יהו אלא דרך ימין. כי מנינא דקרא
דקחשיב ואזיל דרך ימין מצפון למערב
וממערב לדרום וכשאתה מקיף שום
דבר ופניך אליו ואתה סובבו מצפון
למערב לימינך אתה הולך:

למזרח. מהאי קרא לא נפקא לן ומהכא
נפקא לן דרך ימין ומקרא דלעיל דכתיב
קדים שמעינן למזרח דלא תימא דרך
ימין למערב ויהא כבש בצפון:

מיבעיא ליה לגופיה. להודיעך מושב
הים היאך ומנין לך ללמוד הימנו
לפינות המסדש בצורכי עבודה:

תנן התם:

"כבש היה לדרומה של מזבח,

אורך - שלששים ושתים על רוחב שש עשרה" (מדות ג, ג).

מנא הני מילי?

אמר רב הונא:

אמר קרא: "ושחט אותו על ירך המזבח צפונה"⁴⁷⁹ (ויקרא א, יא),

ש"הא: "ירך" - בצפון,

ופניו - בדרום.

אימא: ירך - בצפון, ופניו - בצפון!

אמר רבא:

רמי גברא אפיה.

אמר ליה אב"י:

אדרבה, תריץ ואותיב גברא!

אמר ליה: "רבווע" כתיב.

והא מיבעי ליה דמרבע רבוועי!

מי כתיב 'מרובע'?

ולישעמיה, מי כתיב 'רבוין'?

אמר ליה:

"רבווע" כתיב, דמשמע הכי ומשמע הכי.

ותנא מיייתי לה מהכא,

דתנא:

"דבי יהודה אומר:

"ומעלתהו פנות קדים"⁴⁸⁰ (יחזקאל מג, יז) - כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזרח".

ואימא: שמאל למזרח!

לא סלקא דעתך,

דתני רמי בר יחזקאל:

"ים שנעשה שלמה: עמיד על שנים עשר בקר,

ושלשה פנים צפונה,

ושלשה פנים ימה,

ושלשה פנים נגבה,

ושלשה פנים מזרחה"⁴⁸¹ (דברי הימים ב, ד) -

כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזרח".

ההוא מיבעי ליה לגופיה!

אם כן, "פנים" "פנים" למה לי?

⁴⁷⁹ ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה' וירקו בני אהרן הנהנים את דמו על המזבח סביב

⁴⁸⁰ והעזרה ארבע עשרה ארך בארבע עשרה רחב אל ארבעת רבעיה והגבול סביב אותה חצי האמה והחיק לה אמה סביב ומעלתהו פנות קדים

⁴⁸¹ הוגה על פיה השיטה מקובצת. במהדורת וילנא: (חזקיה)

⁴⁸² מהדורת וילנא: (עמודים)

⁴⁸³ עומד על שנים עשר בקר שלשה פנים צפונה ושלשה פנים ימה ושלשה פנים נגבה ושלשה פנים מזרחה והים עליהם מלמעלה וכל אחריהם ביתה

13. סב, ב

רש"י

אור יש בין כבש למזבח. שלא היה ראש הכבש נוגע במזבח אלא אור מעט מפסיק בינתיים: ה"ג אמר לו ואתה אי אתה אומר כן:

מה דם. עולה שעומד בארץ וזורק מן הכלי כדכתיב וזורק אף בשר בזריקה אלמא אור יש ומחמת האור הוא צריך זריקה שעומד בכבש וזורק אל עבר האור למערכה:

אמר לו שאני אומר זורק עומד בצד המערכה. בראש המזבח וזורק ולהכי אתא קרא:

אמר לו כשהוא זורק למערכה דלוקה הוא זורק כו'. כלומר משום הא למה לי קרא פשיטא דעל כרחו הוא זורקו שהרי אין יכול לסדר סביב על ראשי העצים שאין המערכה דלוקה שם אלא הימנו והלאה מקום שהמערכה דולקת והתם משום דלא אפשר הוא דעייכ כי אתא קרא לאשמועינן אתא דיש אור בין כבש למזבח:

רב פפא אמר. לא מצית אמרת דהיקש לאשמועינן אתא דעומד בצד המערכה וזורק דהפסקה אור רצפה בעינן כי דם:

מה דם אורי קרקע. הרצפה מפסיק בינו למזבח אף בשר כו'.

"שאל רבי שמעון בן יוסי בן לקוניא את רבי יוסי:

אומר היה רבי שמעון בן יוסי: אור יש בין כבש למזבח?

אמר לו: ואתה אי אתה אומר בן?

והלא כבר נאמר: "ועשית עליה הבשר והדם"⁴⁸⁴ (דברים יב, כו),

מה דם בזריקה⁴⁸⁵ (ויקרא א, ה) - אף בשר בזריקה.

אמר לו: שאני אומר: עומד, בצד מערכה, וזורק.

אמר לו: כשהוא זורק, למערכה דלוקה הוא זורק,

או למערכה שאינה דלוקה הוא זורק?

הוי אומר: למערכה דלוקה הוא זורק."

התם משום דלא אפשר!

רב פפא אמר:

כי דם, מה דם אור קרקע מפסיקו - אף בשר אור קרקע מפסיקו.

⁴⁸⁴ ועשית עליה הבשר והדם על מזבח ה' אלהיו וישפך על מזבח ה' אלהיו והבשר תאכל

⁴⁸⁵ ושחט את בן הקר לזבחי ה' והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם וזרקו את הדם על המזבח סביב אשור פתח מזבד

14. סב, ב

רפ"י

שני כבשים קטנים יוצאין מן הכבש כו'. אותו שפונין בו לסובב יצא במזרחו של כבש לימין ויוצא ומתחיל בשפולו של כבש ונמשך ועולה באלכסון עד שמגיע לסובב והפונה ליסוד יוצא למערבו להוליך בו שירים של חטאת שיורד מן המזבח פונה לשמאלו ליסוד דרומי ומתחיל לצאת בשפולו של כבש רחוק מן המזבח כדי שיהא נוח לשפע ולירד ליסוד:

משום שנאמר סביב שיהא היקף למזבח כל דהו ואי הו מחוברין שוב אין היקף אפילו בחוט אין אדם יכול לסובבו:

רבי אבהו אמר רבוע. ואי מחוברין לא הוי בנינו מרובע:

ואיצטריך למיכתב סביב **ואיצטריך למיכתב רבוע**. ואף על גב דאפקינהו לתרוייהו להך דרשא שלא יהא בנין אחר מחובר לו:

דעגיל מעגל. ולא יהא לו זווית:

דאריך וקטין. ארכו יותר על

רחבו וזווית יהא לו:

כתב רחמנא סביב. שיהו כל

סביבו שוין:

אמר רב יהודה:
שני כבשים קטנים יוצאין מן הכבש,
שבהן פונים ליסוד ולסובב,
ומובדלין מן המזבח מלא נימא,
משום שנאמר: **"סביב"**⁴⁸⁶ (ויקרא א, ה).

ורבי אבהו אמר:
"רבוע"⁴⁸⁷ (שמות כו, א).

ואיצטריך למכתב **"סביב"** ואיצטריך למכתב **"רבוע"**,
דאי כתב רחמנא: **"סביב"** - הוה אמינא: דעגיל מעגל, כתב רחמנא: **"רבוע"**.
ואי כתב רחמנא: **"רבוע"** - הוה אמינא דאריך וקטין, כתב רחמנא: **"סביב"**.

⁴⁸⁶ ושחט את בן המקדש לפני ה' והקריבו בני אהרן המהנים את הדם וזרקו את הדם על המזבח סביב אשר פתח אהל מועד

⁴⁸⁷ ועשית את המזבח עצי שטים חמש אמות ארך וחמש אמות רחב רבוע יהיה המזבח ושלוש אמות קמתו

15. סב, ב - סג, א

רס"י

שיתין וארבע הוו. דהא תנן לעיל
אורך הכבש ל"ב אמה וכן
המזבח:

ומשני נמצא שראש הכבש פורח
ועולה על כניסת היסוד והסובב.
ומגיע לראש המזבח נמצאו שתי
אמות העליונות שלו מובלעים
בשתי אמות:

ה"ג אמר רמי בר חמא כל כבשי
כבשים שלש אמות לאמה חוץ
מכבשו של מזבח שהיה ג' אמות
ומחצה ואצבע ושליש אצבע. כל
כבשים גדולים וקטנים שהיו שם
היה להן שיפוע שלש אמות
לאמה גובה חוץ מכבש הגדול של
מזבח שעולין בו במשא איברים
כבידים והוא חלק צריך שיהא
משופע ביותר ונוח לעלות לכך
האריכוהו ל"ב שיפוע לט' אמות
הרי לכל אמה שלש אמות
ומחצה ואצבע ושליש אצבע
כשתתן לכל אמה שלש ומחצה
הרי ל' ואחת ומחצה תן עוד ט'
אצבעות וט' שלישי אצבע הרי
י"ב אצבעות שהן ג' טפחים והן
חצי אמה:

תנן התם:

"הַכֶּבֶשׁ וְהַמְזֻבָּח - שְׁשִׁים וּשְׁתַּיִם" (מדות ה, ב).

הני?! שיתין וארבעה הוו!

"נמצא פורח אמה על יסוד אמה על סובב.

סג, א

אמר רמי בר חמא:

כל כבשי כבשים - שלש אמות לאמה,

חוץ מכבשו של מזבח - שהיה שלש אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע בזכרותא.

16. סג, א

רש"י

משנה

מנחות:

היו נקמצות - בכל מקום בעזרה, ונאכלות - לפני מן הקלעים, לזכרי כהונה, בכל מאכל, ליום ולילה עד חצות.

גמרא

אמר רבי אלעזר:

מנחה שנקמצה בהיכל - קשירה, שכן מצינו בסילוק בזיכין.

מתיב רבי ירמיה:

"וקמץ משים" 488 (ויקרא ב, ב) - ממקום שרגלי הזר עומדות.

בן בתירא אומר:

מנין שאם קמץ בשמאל שיחזיר ויקמוץ בימין? תלמוד לומר: "משים" - ממקום שקמץ בבר!

איכא דאמר:

הוא מותיב לה והוא מפרק לה.

איכא דאמר:

אמר ליה רבי יעקב 489 לרבי ירמיה בר תחליפא, אסברא לך:

לא נצרכא, אלא, להכשיר כל העזרה כולה.

סלקא דעתך אמינא: הואיל ועולה קדשי קדשים ומנחה קדשי קדשים, מה עולה טעונה צפון - אף מנחה טעונה צפון.

מה לעולה שכן כליל!

מחטאת.

מה לחטאת שכן מכפרת על חייבי כריתות!

מאשם.

מה לאשם שכן מיני דמים.

מכולהו.

מה לכולהו שכן מיני דמים!

אלא איצטרך,

סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתוב: "והגישו אל המזבח" 490 (ויקרא ב, ח),

"והרים ממנו בקמצו" 491 (ויקרא ו, ח),

מה הגשה בקרן מערבית דרומית - אף קמיצה בקרן מערבית דרומית, קא משמע לן.

מתני'

היו נקמצות בכל מקום. ואין טעונין צפון: לפני מן הקלעים לזכרי כהונה. דכתיב לכל קרבנם ולכל מנחתם ולכל חטאתם וגו' וסמיד ליה בקדש הקדשים תאכלנו כל זכר יאכל אותו (במדבר יח): ליום ולילה עד חצות. דילפינן ממנחת לחמי תודה:

גמ'

שכן מצינו בסילוק בזיכין. שהן אזכרה למנחת לחם הפנים כדכתיב והיתה ללחם לאזכרה (ויקרא כד) ומתירין את הלחם וסילוקן מעל שלחן הפנים שבהיכל במקום קמיצה דמנחות הנקמצות:

ממקום שרגלי הזר עומדות. לעיל קאי והביא הזר אל בני אהרן הכהנים וקמץ משם מלא קומצו משמע ממקום שהבעלים עומדין שם וקס"ד השתא לאסור בין האולם קאתי שאין זר נכנס לשם:

שיחזיר. הקומץ לתוך השירים ולא אמרי' כבר נפסלה:

לא נצרכא. הא ממקום רגלי הזר דקאמר:

אלא להכשיר. דלא ליבעי על ירך המזבח צפונה אלא כל מקום דריסת רגלי ישראל כשר לקמיצה וכל שכן עזרת כהנים והיכל:

שכן כליל. והיכי הוה ילפינן מיניה וקרא למעוטי למה לי:

מחטאת. אי לאו דמיעטה הוה ילפינן לה מחטאת: ופרכינן מה לחטאת שכן מכפרת כו': ה"ג מה לאשם שכן מיני דמים:

מכולהו. בעיא למגמריה במיהדר דינא ותיתי במה הצד:

מה הגשה בקרן מערבית דרומית. קודם קמיצתה מגיעתה בתוך כליה לקרן מערבית דרומית של מזבח דדלקמן:

488 והביאה אל בני אהרן הכהנים וקמץ משים מלא קמצו מסלתה ומשמנה על כל לבנתה והקטיר וכהן את אזכרתה המזבחה אשה ריח ניהא לה'

489 מהדורת וילנא: רבי עקיבא ומסורת הש"ס ושיטה מקובצת גרסו

490 והבאת את המנחה אשר יעשה מאלה לה' והקריבה אל המזבח

491 והרים ממנו בקמצו מסלת המנחה ומשמנה ואת כל הלבנה אשר על המנחה והקטיר המזבח ריח ניהא אזכרתה לה'

17. סג"א

רפ"י

שנאמר ושחטו פתח אהל מועד וכו'. אלמא מדתלה הכשר עזרה לשלמים בפתח אהל מועד שמע מינה אהל מועד עיקר ועזרה טפל:

ולא יהיה טפל חמור מן העיקר. דכיון דטפל חזי להו כ"ש עיקר: למלחמה הקיפו עובדי כוכבים. למלחמה ויורים חיצים ואבני בליסטראות לתוך העזרה:

בקדש הקדשים. היכל במשמע: ואמאי. אם איתא דאמרי לא יהא טפל חמור מן העיקר למה לי למיכתב האי קרא לאכשורי היכל לאכילת קדשים הא כתיב בהו בחצר אהל מועד ונימא לא יהא טפל חמור מן העיקר:

אכילה דאין אדם אוכל במקום רבו. דזילותא דרביה היא לעשות צרכי עבד לפניו לא יהא טפל חמור ליכא למימר דלאו חומרא היא אלא קולא וכן הדין שיהא טפל חמור מן העיקר:

אמר רבי יוחנן:

שְׁלָמִים:

שְׁשֻׁחָטֵן בְּהֵיכַל - כְּשָׂרִים,

שְׁנֵאמַר: "וּשְׁחָטוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד"⁴⁹² (ויקרא ג, ב),

ולא יהא טפל חמור מן העיקר.

מיתבי:

"רבי יוחנן בן בתירה אומר:

מִיָּנִין שָׂאֵם הַקִּיפּוֹ גּוֹיִם אֶת כָּל הָעֶזְרָה,

שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לָשֵׁם וְאוֹכְלִין שָׂם קְדָשֵׁי קְדָשִׁים?

תַּלְמוּד לומר: "בְּקֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים תֹּאכְלוּ"⁴⁹³ (במדבר יח, י).

ואמאי?

גימא: "בְּחֶצֶר אֹהֶל מוֹעֵד יֹאכְלוּ"⁴⁹⁴ (ויקרא ו, ט),

ולא יהא טפל חמור מן העיקר!

הכי השתא!?

התם - עבודתה, דאדם עובד במקום רבו,

אמרין: לא יהא טפל חמור מן העיקר.

אכילה - דאין אדם אוכל במקום רבו,

לא יהא טפל חמור מן העיקר לא אמרין.

⁴⁹² וְסִמָּה יָדוֹ עַל רֹאשׁ קַרְבָּנוֹ וּשְׁחָטוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אֹהֶרֶן הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב

⁴⁹³ בְּקֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים תֹּאכְלוּ כָּל זָכָר יֹאכֵל אֹתוֹ קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָּךְ

⁴⁹⁴ וְהוֹתַרְתָּ מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אֹהֶרֶן וּבְנָיו מִצֹּאת תֹּאכֵל בְּמִקְוֹם קֹדֶשׁ בְּחֶצֶר אֹהֶל מוֹעֵד יֹאכְלוּ

18. סג, א-ב

רס"ז

משנה

חטאת העוף היתה נעשית על קרן דרומית מערבית. ובכל מקום היתה כשירה, אלא זה היתה מקומה.

ושלשה דברים היתה אותה קרן משמשת למטה, ושלושה מלמעלה. "מלמטה": חטאת העוף, והגשות, ושירי הדם. ו"מלמעלה": ניסוך היין, והמים ועולת העוף נשהיא רבה במזרח.

סג, ב כל העולין למזבח - עולין דרך ימין, ומקיפין, ויורדין דרך שמאל, חוץ מן העולה לשלשה אלו שהיו עולין, ויורדין על העקב.

גמרא

מנא הני מילי?

אמר רבי אלעזר⁴⁹⁵:

אמר קרא: "לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבנה מי חטאת היא"⁴⁹⁶ (ויקרא ה, יא),

חטאת - קרויה מנחה,

ומנחה - קרויה חטאת.

מה חטאת טעונה צפון - אף מנחה טעונה צפון.

ומה מנחה בקרן מערבית דרומית - אף חטאת בקרן מערבית דרומית.

ומנחה גופה מנלן?

דתניא:

"לפני ה'"⁴⁹⁷ (ויקרא ו, ז) - יכול במערב?

תלמוד לומר: "אל פני המזבח" (ויקרא ו, ז).

אי "אל פני המזבח" - יכול בדרום?

תלמוד לומר: "לפני ה'".

הא ביצד?

מגישה בקרן מערבית דרומית כנגד חודה של קרו ודין.

רבי אליעזר אומר:

יכול וגישנה למערבה של קרו, או לדרומה של קרו?

אמרת: כל מקום שאתה מוצא שני מקראות: אחד מקיים עצמו ומקיים חבירו, ואחד מקיים עצמו ומבטל חבירו,

מניחין זה שמקיים עצמו ומבטל חבירו,

ותופשין את שמקיים עצמו ומקיים חבירו.

כשאתה אומר "אל פני ה'" - במערב, היכן קיימת "אל פני המזבח"?

כשאתה אומר "אל פני המזבח" בדרום, קיימת "לפני ה' בדרום".

היכן קיימת?

אמר רב אשי:

קסבר האי תנא: כוליה מזבח בצפון קאי.

מתני'
חטאת העוף היתה נעשית כו'. בגמי יליף
מנא ליה:
בכל מקום היתה כשירה כו'. בגמי פריך
מאי קאמר:
מלמטה. למטה מן החוט:
חטאת. יליף בגמרא שהיא למטה:
הגשות. של מנחות קודם קמיצתן
כדכתיב והגישוה ובגמי יליף הא קרן מנא
ליה:
ושירי הדם. של חטאות החיצונות ובגמי
מפרש לה:
ניסוך המים והיין. ששם היו שיתין ואי
אפשר לנסך כי אם שם:
ועולת העוף כשהיא רבה במזרח. דעיקר
מקומן בקרן דרומית מזרחית כדמפרש
טעמא בגמרא מפני שקרובה לבית הדשן
לזרוק שם מוראה ונוצה כדכתיב והשליך
אותה וגוי אל מקום הדשן (ויקרא א)
וכשהיא רבה שם שיש כהנים הרבה
באותו הקרן עסוקין בעולות ואין לזה
מקום בסובב לעמוד שהעולה נעשית
למעלה בא לו לקרן מערבית דרומית
שאף היא סמוכה לבית הדשן משאר שתי
הקרנות שבית הדשן סמוך לכבש היה
במזרחו של כבש ולדרומו של מזבח:
ומקיפין דרך שמאל. מקיפים את המזבח
בשביל צורכי עבודה או למתן דמי חטאת
או סידור המערכה או היפוך איברים
בצינורא ויורדין במערבו של כבש שהוא
שמאל לעולים במזבח בעלייתן:
לג' דברים אלו. הנעשים בקרן מערבית
דרומית נסכים ועולת העוף כשהוא עולה
למזבח פונה לשמאל באותה הקרן
וכשגמר חזור על העקב דרך עלייתו ובגמי
פריך הא בעינן דרך ימין ולג' דברים
הנעשים בה למטן אינו עולה ואינו מקיף
אלא עומד על הרצפה בקרקע:

גמ'
מנא הני מילי. דחטאת העוף בקרן
מערבית דרומית:
לא ישים עליה וגו'. במנחת חוטא כתיב
הבאה תחת חטאת העוף בדלי דלות
וקרייה רחמנא חטאת ואשמעינן נמי
שהחטאת קרויה מנחה דהכי משמע נמי
כי החטאת נהפכה להיות מנחה:
מה חטאת טעונה צפון. יודע אני שגירסא
זו שיבוש שהרי לא חטאת העוף ולא
מנחה טעון צפון וא"ת מנחת חוטא
חלוקה מן השאר ולחטאת בהמה מקיש
לה הוה ליה למיתני במתניתין דקתני
לעיל המנחות נקמצות בכל מקום בעזרה
חוץ ממנחת חוטא ועוד היאך אפשר
חטאת העוף שבת תחת חטאת בהמה
אינה טעונה צפון שהרי נעשית בקרן
מערבית דרומית ובמנחה הבאה תחת
העוף תטעון צפון וגירסא אחרינא גרסי'
בה ואיני יודע אמיתה ונראה בעיני מה
חטאת פסולה שלא לשמה אף מנחה
פסולה שלא לשמה וה"ל ילפינן לה בפ"ק
דמנחות (דף טז):
ומה מנחה. טעונה הגשה בקרן מערבית
דרומית אף חטאת העוף עבודתה בקרן
מערבית דרומית והזאת דמה היא עיקר
עבודתה:
לפני ה'. הקרב אותה בני אהרן לפני ה'
היינו שמגייעה למזבח:
אל פני המזבח. דרום ששם הכבש:
ודיו. במסכת סוטה בפ"ב מפרש מאי דיו
וקאמר שאינו צריך להגיע גופה למזבח
אלא הכלי:
רבי אליעזר אומר. מאחר שפרט לך
הכתוב בהגשתה שתי רוחות יכול לאיזה
מהן שירצה ה"ל יכול יגישנה למערבה או
לדרומה של קרן:
כוליה מזבח בצפון קאי. נמצא דרומו של
מזבח כלה לגנד הפתח וקרינן נמי בצד
דרומו לפני ה':

⁴⁹⁵ תוקן על פי מסורת הש"ס. גירסת מהדורת וילנא: רבי יהושע

⁴⁹⁶ ואם לא תשיג ידו לשתי תרים או לשני בני יונה והביא את קרבנו אשר חטא עשירת האפה סלת לחטאת לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה

⁴⁹⁷ לבנה מי חטאת הוא

⁴⁹⁷ וזאת תורת המנחה הקרב אתה בני אהרן לפני יהוה אל פני המזבח

19. סג, ב - סד, א

רפ"י

בכל מקום היתה כשירה למליקתה. בין למעלה בין למטה דכי ילפינן למטה בחטאת העוף בהזאה הוא דילפינן לקמן בשמעתין והזה מדם החטאת על קיר ואמר מר זה קיר התחתון וקרן מערבית דרומית נמי בהזאה הוא דילפינן דהא מהגשה דמנחה יליף והגשתה למזבח הוא דיליף דומיא דהגשה במנחה ומליקה לאו במזבח אלא הזאה ומיצוי:

מאי קאמר. קתני הזה דמה בכל מקום ואפילו למעלה מן החוט כשירה והדר תניא ובלבד שיתן מחוט הסיקרא ולמטה והא ליכא למימר דהזה ואח"כ חזר והזה למטה קא מכשרי דהא הזה דמה קתני כל דמה משמע דלא קתני הזה מדמה:

מיצה דמה. שהחטאת טעונה מיצוי אחר הזאה כדכתיב והנשאר בדם ימצה וגוי' (ויקרא ה) שמקיף הגוף למזבח ודוחק בית מליקתו בקיר והדם מתמצה ויורד:

בכל מקום כשירה. כדמפרש טעמא דמיצוי בחטאת לאו עבודה היא ליפסל בשינוי שאפילו עקר המיצוי לגמרי שהזה ולא מיצה כשירה כדאמרן באיזהו מקומן (לעיל דף נב.) והנשאר ימצה שאינו נשאר לא ימצה אלמא איכא דסבירא דלא מעכב ומהאי קרא:

ובלבד. שיהא הזאה הנעשית ראשון מחוט הסיקרא ולמטה מדם הנפש:

[חטאת העוף היתה נעשית על קרן דרומית מערבית.]

בכל מקום היתה כשירה, אלא זה היתה מקומה."

מאי קאמר?

אמר רב אשי:

הכי קאמר: בכל מקום היתה כשירה למליקתה, "אלא זה" - היה מקומה להזאתה.

תנינא להא דתנו רבנן:

"מליקה בכל מקום במזבח - כשירה,

היזה דמה בכל מקום - כשירה,

היזה ולא מיצה - כשירה,

ובלבד שיתן מחוט הסיקרא ולמטה מדם הנפש."

מאי קאמר?

הכי קאמר: מליקה בכל מקום במזבח - כשירה,

מיצה דמה בכל מקום במזבח - כשירה.

שאם היזה ולא מיצה - כשירה,

ובלבד שיתן מחוט הסיקרא ולמטה מדם הנפש.

סד, א

20. סד, א

"שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הֵיטָה אוֹתָהּ קָרוֹן מְשֻׁמָּשֶׁת מִלְמָטָה ... : חֲטָאת הָעוֹף, וְהַגָּשׁוֹת, וְשִׁירֵי הַדָּם".

"חֲטָאת הָעוֹף" - הָא דְאָמְרוּן.

"הַגָּשׁוֹת" - דְּכַתְיב: "וְהִגִּישָׁה אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ"⁴⁹⁸ (ויקרא ו, ז).

"שִׁירֵי הַדָּם" - דְּכַתְיב: "וְאֵת כָּל דַּם הַפֶּה יִשְׂפֹךְ אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ"⁴⁹⁹ (ויקרא ד, ז).

רס"י

הא דאמרו. דילפינן לעיל מכי חטאת היא האמור במנחה: **אל פני המזבח.** ודרשינן לעיל דאקרו מערבית דרומית קאי: **אל יסוד המזבח.** ואמרינן באיזהו מקומן (לעיל דף נג.) ילמד ירידתו מן הכבש בחטאות החיצונות מיציאתו מן ההיכל בסמוך לו והיינו יסוד דרומי ובכל הדרום אין לך יסוד אלא אמה אחת בקרן מערבית דרומית כדאמרינן (שם דף נד.) אוכל בדרום אמה אחת: **מבית הדשן.** מקום שנותנין שם בכל בקר תרומת הדשן שכתב בה ושמו אצל המזבח והוא במזרחו של כבש וכתוב גבי מוראה ונוצה (ויקרא א) והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן ולקמן מייתי משנה ממסכת תמיד דבמזרחו של כבש הוה והיינו לקרן דרומית מזרחית:

⁴⁹⁸ וזאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן לפני יהוה אל פני המזבח

⁴⁹⁹ ונתן המהן מן הדם על קרנות מזבח קטרת הסמים לפני יהוה אשרי מאהל מועד ואת כל דם הפה ישפוך אל יסוד מזבח העלה אשרי פתח אהל

21. סד, א

רפ"י

שאינו לך קל בעוף. ודבר שהוא קל מאד אין נוח לזרוק למרחוק:

פעמים שכהן זורקו כו'. כשהיא רבה במזרח ונעשית בקרן מערבית דרומית צריך לזרוק יותר משלשים אמה:

דתנו. במסכת תמיד מי שזכה בתרומת הדשן של מחתה נטל מחתה של כסף ועלה לראש המזבח כו':

הגיע לרצפה. לסוף הכבש:

מחזיר פניו לצפון. כלפי המזבח והולך למזרחו של כבש ומתקרב למזבח עשר אמות ממקום שכלה הכבש דהיינו רחוק מעל ראש המזבח כ"ב אמה:

צבר את הגחלים כו'. אלמא התם הוי בית הדשן וכשהוא עושה עולת העוף בקרן מערבית דרומית צריך לזורקה כל אלכסון של כ"ב על כ"ב שהרי מדרום לצפון אמרנו דאיכא כ"ב וממקום שהוא עומד עד מזרחו של כבש אין פחות מכ"ב ואפי' הוא מתקרב לכבש כל אמות רוחב הקרן ואין כאן אלא כ"ב תן כנגדה אמה מקום מעמדו שהוא מרוחק מן הצפון לדרום לבית הדשן שהוא עומד בראש המזבח ולא בסובב שכשהיא נעשית במזרח עומד בסובב לפי שיש לו כבש קטן במזרח לפנות הימנו לסובב אבל לצד המערב אין לו [כבש] לפנות לסובב וצריך לעלות על ראש המזבח ועומד בדרומה של קרן והכי תנן במסי סוכה (דף מח.) גבי נסכים עלה ופנה לשמאל ולא תנן בה ופנה לסובב הרי משם ולכבש ה' אמות שהכבש רחב ט"ז באמצע המזבח נמצא ראש המזבח עודף עליו לכל צד ו' אמות הרי כ"ב אמה עם רוחב הקרן ואע"פ שזה נמשך לצד הכבש של קרן הרי נתרחק כנגדה אמה לדרום נמצא בית הדשן עומד כנגדה באלכסון של כ"ב על כ"ב וכל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונו נמצא תוספת ח' אמות וד' חומשים הרי שלשים אמות וד' טפחים גדולים ובית הדשן היה משוך ממזרחו של כבש שלשה טפחים הרי שלשים וא' אמה וטפח והיינו דפריך טפי (ליה) מתלתין וחדא הויין ומשנינן מקום גברא לא קחשיב [ולא הוי] להו יותר משלשים:

[שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הֵיטָה אוֹתָהּ קָרַן מִשְׁמֶשֶׁת] מִלְמַעְלָה: יִסּוּד הַמִּים וְהֵינּוּ, וְעוֹלַת הָעוֹף בְּשֶׁהִיא רַבָּה בַּמִּזְרָח".

מאי טעמא?

רבי יוחנן אמר: מפני שקרוכה מבית הדשן.

אמר רבי יוחנן:

בא וראה פמה גדול פתון של פהנים, שאין לך קל בעופות יותר ממונראה ונוצה, פעמים שהכהן זורקו יותר מבשלשים אמה.

דתנו:

"נטל מחתה של כסף ועלה לראש המזבח, ופינה את הגחלים אילך ואילך וחתה מן המאובלות הפנימיות ויורד. הגיע לרצפה - מחזיר פניו כלפי צפון והולך למזרחו של כבש בעשר אמות, צבר את הגחלים על גבי הרצפה, רחוק מן הכבש שלשה טפחים, מקום שנותניו מוראה ונוצה ודישון מזבח הפנימי והמנורה" (תמיד כח:).

הני טפי מתלתין וחד הויין!

מקום גברי לא קחשיב.

22. סד, א-ב

"כל העולים למזבח [עולין דרך ימין, ומקיפין, ויורדין דרך שמאל, חוץ מן העולה לשלשה אלו שהיו עולין, ויורדין על העקב]."

רפ"י

מאי טעמא. העולה אין עולה דרך ימין ויקיף והלא דרך ימין מצוה כדאמרן לעיל:

יתעשנו. כשיקיף את המערכה בעשן המערכה וק"ל במנחות (דף פו:) יין מעושן פסול:

בא לו להקיף כו'. משנה היא במסכת תמיד גבי כהן גדול שאינו כשאר כהנים לזכות בפיס לעבודה אחת אלא עובד וגומר בכל חפצו כדתנן במסכת יומא (דף יז:) כהן גדול מקריב חלק בראש אמר עולה זו אני מקריב בזמן שהוא (מקריב) רוצה להקטיר מי שזכו בהולכת האיברים מושיטין לו והוא עומד בראש המזבח וזורקן למערכה ולאחר שגמר בא להקיף כו' עד שמגיע לקרן השיתין וקסלקא דעתך והיין בידו אלמא לא חיישינן לשמא נתעשנו:

הקפה בגל. ואין היין בידו ולמצוה בעלמא מפני שכל העולין לשאר דברים פונין לימין ומקיפין וזה להקטיר עולה לפיכך מקיף ובא למקום שמנסכין שם ונותנין לו יין לנסך אבל שאר כהנים שהזוכה בנסכים בפיס לא זכה לעבודה אחרת עולה והיין בידו ופנה לשמאל וחוזר על העקב כדמתני:

עולים דרך מזרח. כשהן עולין לכבש במזרחו אצל שפתו עולין שהרי דרך ימין יפנה ולמה לו להאריך הילוכו כל רחבו של כבש וכשהוא יורד יורד בשפת מערב של כבש: ה"ג חוץ מן העולה לגי דברים הללו שעולין דרך מערב ויורדין דרך מערב עולין דרך ימין ויורדין דרך ימין: **שמאל הוא.** מערבו של כבש שמאל הוי כשהאיש פניו למזבח:

מאי ימין. דקתני בסיפא ימין דמזבח שהמזבח פניו לדרום וימינו למערב: **ומאי שמאל.** דקתני ברישא שמאל דגברא: **אידי ואידי.** דרישא ודסיפא:

מאי טעמא?

אמר רבי יוחנן:

נסכים - לשמא יתעשנו.

ועולת העוף - לשמא תמות בעשן.

ורמינהו:

"בא לו להקיף את המזבח,

מאין הוא מתחיל?

מקרן דרומית מזרחית, מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית,

ונותנין לו יין לנסך!"

אמר רבי יוחנן:

הקפה פרגל.

סד, ב

אמר רבא:

דיקא נמי, דקתני: "נותנין לו יין לנסך",

ולא קתני: אמר לו "נסך",

שמע מינה.

תנו רבנן:

"כל העולין למזבח - עולין דרך ימין,

ויורדין - דרך שמאל,

עולין דרך מזרח ויורדין דרך מערב,

חוץ מן העולה לשלשה דברים הללו: שעולים דרך מערב ויורדין דרך מערב,

עולין דרך ימין ויורדין דרך ימין."

"דרך ימין?"

דרך שמאל הוא!

אמר רבינא,

תני: שמאל.

רבא אמר:

מאי "ימין"?

ימין דמזבח.

ומאי "שמאל"?

שמאל דגברא.

וניתני או אידי ואידי מזבח,

או אידי ואידי דגברא!

קשיא!

23. סד, ב

רז"י

משנה

חֲטָאת הַעֹף בִּיצֵד נְעֻשִׁית?⁵⁰⁰
 הִיָּה מוֹלֵק אֶת רֹאשָׁה מִמוֹל עֶרְפָּה,
 וְאִינוּ מִבְּדִיל,
 וּמִזָּה מִדָּמָה עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ.
 שִׁירֵי הַדָּם הִיָּה מִתְּמַצָּה עַל הַיִּסוּד.
 וְאִין לַמִּזְבֵּחַ אֶלָּא דָּמָה, וְכוּלָּה לִכְהֻנִּים.

גמרא

תנו רבנן:

"וְהָיָה מִדָּם הַחֲטָאת" ⁵⁰¹(ויקרא ה, ט) - מִגּוּף הַחֲטָאת.

הא ביצד?

אוּחֹז בְּרֹאשׁ וּבִגּוּף וּמִזָּה עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ - וְלֹא עַל קִיר הַכֶּבֶשׂ,
 וְלֹא עַל קִיר הַיִּכָּל,
 וְלֹא עַל קִיר אוֹלָם.
 וְאִיזָה?
 זֶה קִיר הַתְּחִתּוֹן.

או אינו אלא קיר העליון?

וְדִין הוּא: וּמָה בְּהֵמָה שְׁעוֹלֹתָהּ לַמָּטָה חֲטָאתָהּ לַמַּעַלָּה,
 עוֹף שְׁעוֹלֹתוֹ לַמַּעַלָּה אִינוּ דִין שְׁחֲטָאתוֹ לַמַּעַלָּה!
 תִּלְמוּד לּוֹמֵר: "וְהִנְשָׂאָר בְּדָם יִמְצָה אֶל יִסוּד הַמִּזְבֵּחַ" (ויקרא ה, ט),
 קִיר שֶׁשִּׁירֵינָן שְׁלוֹ מִתְּמַצִּים לַיִּסוּד,
 וְאִיזָה?
 זֶה קִיר הַתְּחִתּוֹן.
 וְנַעֲבִיד מַעֲלֵאֵי, וְהִדָּר נַעֲבִיד מִתַּתָּאֵי!

אמר רבא:

מִי כְּתִיב 'יִמְצָה'? 'יִמְצָה' כְּתִיב,
 דְּמִמִּילָא מִשְׁמַע.

מתני'

וְאִינוּ מִבְּדִיל. הַרְאֵשׁ מִן הַגּוֹף
 אֲלֵא סִימָן אֶחָד לְבָדוֹ מוֹלֵק
 דְּכִתִּיב בָּהּ וּמִלֵּק אֶת רֹאשׁוֹ מִמוֹל
 עֶרְפּוֹ וְלֹא יִבְדִּיל (ויקרא ה)
 וּבַהֲכַל שׁוֹחֲטִין (חולין דף כא:):
 לְפִינָן דְּבִסִּימָן אֶחָד הוּא:
 וּמִזָּה. אוּחֹז בְּעוֹף עֲצָמוֹ וּמִזָּה:
 הִיָּה מִתְּמַצָּה. שְׁמִקִּיף וּמִתְקַרֵּב
 בֵּית מְלִיקְתּוֹ לַמִּזְבֵּחַ וְדוּחֲקוֹ
 בְּקִיר וְהַדָּם מִתְּמַצָּה וְיִוֹרֵד לַיִּסוּד
 שֶׁהָרִי לַמָּטָה מִן הַחוּט הִיא
 נְעֻשִׁית וְכִנִּיסַת הַסּוּבֵב לַמַּעַלָּה
 הִימְנוּ:

גמ'

מִגּוּף שֶׁל חֲטָאת. שֶׁלֹּא יִזָּה לָהּ
 בְּכָלִי וְלֹא בְּאַצְבַּע אֲלֵא אוּחֹז
 בְּעוֹף עֲצָמוֹ וּמִזָּה:
 קִיר הַתְּחִתּוֹן. שֶׁלְּמָטָה מִן הַחוּט:
 בְּהֵמָה שְׁעוֹלֹתָהּ לַמָּטָה. כְּדֹאמְרִין
 בַּפ"ק (לעיל דף י:): דְּכִתִּיב
 בְּחֲטָאת בְּהֵמָה הַמְּחֻטָּא אוֹתָהּ
 אוֹתָהּ דָּמָה לַמַּעַלָּה וְאִין אַחֲרַת
 דָּמָה לַמַּעַלָּה:
 חֲטָאתָהּ לַמַּעַלָּה. דְּקִרְנוֹת כְּתִיבֵי
 בָּהּ:
 עוֹף שְׁעוֹלָתוֹ לַמַּעַלָּה. כְּדִילִיף
 לְקַמֵּן בְּפִירְקִין (דף סה:):
 שֶׁשִּׁירִים שְׁלוֹ. כְּשִׁמּוּזָה הַדָּם
 שׁוֹתֵת וּמִתְּמַצָּה לַיִּסוּד:
 וְאִיזָה זֶה קִיר הַתְּחִתּוֹן. פְּעָמִים
 שֶׁהוּא מִתְּמַצָּה לְסוּבֵב כִּשְׁהוּא
 עוֹשֶׂהוּ לַמַּעַלָּה מִן הַסּוּבֵב דְּמִן
 הַחוּט עַד הַקְּרָנוֹת קִיר הַעֲלִיוֹן
 הוּא אֲבָל קִיר הַתְּחִתּוֹן כּוּלּוֹ
 לַמָּטָה מִן הַסּוּבֵב שֶׁהַחוּט לַמָּטָה
 מִן הַסּוּבֵב אִמָּה:
 וְנַעֲבִיד מַעֲלֵאֵי. הַזֹּאתָה יַעֲשֶׂה
 לַמַּעַלָּה וְהַדִּין נוֹתֵן כְּדֹאמְרִין וְהַדָּר
 נַעֲבִיד מִיִּצּוֹי מִתַּתָּאֵי כְּדְכִתִּיב:
 מִי כְּתִיב יִמְצָה יִמְצָה כְּתִיב. אִי
 הוּא כְּתִיב יִמְצָה הוּא מִשְׁמַע
 שְׁמוּזָהִיר אֶת הַכְּהֵן שִׁיחֻזוֹר
 וְיִמְצָה אַחֲרַיִם הַזֹּאתָה הַשְּׁתֵּא דְכִתִּיב
 יִמְצָה מִשְׁמַע נְמִי לַעֲנִין הַזֹּאתָה
 דְּמִמִּילָא יִהְיֶה דָם מִצּוֹי אֲצֵל
 הַיִּסוּד:

⁵⁰⁰ במהדורת וילנא: עֲלָה לְכַבֵּשׁ וְנִמְנָה לְסוּבֵב בָּא לּוֹ לְקַרְוֹ דְּרוּמִית מִן־רַחֲמֵי שִׁיטָה מְקוּבָצַת גּוֹרֵס קִטְעֵה זֶה בְּשִׁמְנָה הַבֵּאָה.

⁵⁰¹ וְהָיָה מִדָּם הַחֲטָאת עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ וְהִנְשָׂאָר בְּדָם יִמְצָה אֶל יִסוּד הַמִּזְבֵּחַ הַחֲטָאת הוּא

24. סד, ב

רס"י

אוחז שני גפיה בשתי אצבעות.
גוף העוף על כפו מבפנים ומכניס
שני רגליה בין אצבע קטנה זרת
לקמיצה ושני גפיה בין אמה
לאצבע:

ומותח צוארה. גרונה התחתון
מותח על רוחב החיצון של גודל
שמכניס הצואר בין אצבע לגודל
נמצא הגרון לצד גודלו ומותחו
על גודלו והעורף מלמעלה
ומולק:

ציפרא מלבר. כמו שאנו עושים
על גב היד אלא שהופך פניו של
עוף על גב ידו שיהא העורף
מלמעלה:

מותח צוארו. הגרון על רוחב
הפנימי של שתי אצבעותיו אצבע
ואמה:

גבי קמיצה נמי תניא זו היא
עבודה קשה. שצריך למחוק
בגודלו מלמעלה ובאצבעו קטנה
למטה שלא יהא הקומץ מבורץ
וכן בחפינת יום הכפורים נמי
תניא זו היא עבודה קשה
ותרוייהו בסדר יומא בפרק
הוציאו לו (דף מז : ודף מט :):

עבודה קשה מעבודות קשות.
כלומר אחת מעבודות קשות
שבמקדש:

אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב:
כיצד מולקין חטאת העוף?
אוחז גפיו בשתי אצבעות,
ושני רגליו בשתי אצבעות,
ומותח צוארה על רוחב גודלו ומולקה.

במתניתא תנא:

"ציפרא מלבר,

אוחז גפיו בשתי אצבעות,

ושני רגליו בשתי אצבעות,

ומותח צוארו על רוחב שתי אצבעותיו ומולקה.

וזו עבודה קשה שבמקדש".

זו היא ותו לא? והאיכא: קמיצה,

וחפינה!

אלא אימא: זו עבודה קשה, מעבודות קשות שבמקדש.

25. סד, ב - סה, א

ר"י

משנה

עולת העוף ביצד נעשית⁵⁰² (ויקרא א, ד-ז)?

עלה לבבש ופנה לסובב,

בא לו לקרו דרומית מזרחית,

היה מולק את ראשה ממול ערפה ומבדיל,

ומיצה את דמה על קיר המזבח.

נטל את הראש והקיף בית מליקתו למזבח,

ספגו במלח,

וזרקו על גבי האשים.

בא לו לגוף, והסיר: את המוראה,

ואת הנוצה,

ואת בני המעיים היוצאין עמם - והשליכן לבית הדשן.

שיסע, ולא הבדיל,

ואם הבדיל - כשר.

ספגו במלח וזרקו על גבי האשים.

לא הסיר: המוראה,

ולא הנוצה, ואת בני מעיים היוצאין עמם,

ולא ספגו במלח,

כל ששינה בה מאחר שמיצה את דמה - כשירה.

הבדיל בחטאת ולא הבדיל בעולה - פסול.

מיצה את דם הראש ולא מיצה דם הגוף - פסולה,

דם הגוף ולא מיצה דם הראש - כשירה.

חטאת העוף: שמלקה שלא לשמה,

מיצה דמה שלא לשמה,

לשמה ושלא לשמה,

או שלא לשמה ולשמה - פסול.

עולת העוף - כשירה,

ובלבד שלא עלתה לבעלים לשם חובה.

אחד חטאת העוף, ואחד עולת העוף:

שמלקו ושמיצה את דמן - לאכול דבר שדרכו לאכול,

ולהקטיר דבר שדרכו להקטיר, חוג למקומו - פסול,

ואין בו פרת,

חוג לזמנו - פיגול,

וחייבין עליו פרת,

ובלבד שיקריב המתיר במצותו.

ביצד קרב המתיר במצותו?

מלק בשתיקה, ומיצה הדם, חוג לזמנו,

או שמלק חוג לזמנו ומיצה הדם בשתיקה,

או שמלק ומיצה הדם חוג לזמנו - זהו שקרב המתיר במצותו.

ביצד לא קרב המתיר במצותו?

מלק חוג למקומו, מיצה הדם, חוג לזמנו,

או שמלק חוג לזמנו ומיצה הדם חוג למקומו,

או שמלק ומיצה הדם חוג למקומו.

חטאת העוף שמלקו שלא לשמה, ומיצה הדם חוג לזמנו,

או שמלק חוג לזמנו ומיצה דמו שלא לשמה,

או שמלק ומיצה הדם שלא לשמה - זהו שלא קרב המתיר במצותו.

סה, א

מתני'
עלה בכבש. לפי שנעשית למעלה כדילפינן בגמרא:
בא לו לקרו דרומית מזרחית. כדאמרן שקרובה לבית הדשן:
ומבדיל. בשני סימנין כדיליף בהכל שוחטין (חולין דף כא:):
ערפה. גובה הראש מול ערפה למטה לצד האגפים מול הרואה את העורף:
והקיף את בית מליקתו למזבח. סומכו ודוחקו בקיר כדי שיתמצה הדם:
ספגו במלח. מקנחו במלח הנמצא בראש המזבח כדכתיב וכל קרבן מנחתך במלח תמלח ואומר בהקומץ רבה (מנחות דף כא:): בגי מקומות המלח נתונה בלישכת המלח ועל גבי הכבש ובראש המזבח:
מוראה. זפק:
נוצה. שנוטל העור שכנגד הזפק בנוצתה עם הזפק:
שיסע. הגוף בין אגפיה:
הבדיל בחטאת. במליקתה שמולק שני סימנין או לא הבדיל בעולה שמלקה בסימן אחד:
פסול. דכל שינוי שהוא לפני עבודות הדם פסולות ובגמרא מפרש טעמא:
מיצה דם כו'. מפרש טעמא בגמרא:
לאכול דבר שדרכו לאכול. חטאת העוף:
שדרכו להקטיר. עולת העוף:
שלא לשמן. אין מוציא עולה מידי פיגול מפני שהיא כשירה בשלא לשמה:

⁵⁰² יד ואם מן העוף עלה קרבנו ליהנות והקריב מן התדים או מן בני היונה את קרבנו. טו והקריבו מהן אל המזבח ומלק את ראשו והקטיר המזבחה ונמצה דמו על קיר המזבח. טז והסיר את מראתו בנצתה והשליך אתה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן. יז ושסע אתו בכנפיו לא יבדיל והקטיר אותו המה המזבחה על העצים אשר על האש עלה הוא אשה ריח ניחח ליהנה

רש"י

גמ' והקריבו מה תלמוד לומר. בעולת העוף כתיב והקריבו הכהן אל המזבח מה ת"ל הא כתיב והקריב מן התורים וגו' וליכתוב בתריה ומלק הכהן את ראשו על המזבח: פרידין. גוזלות: לקבוע לו כהן. שלא ימלקנו זר: לא קבע לו כהן. דשחיטה בזר כשירה: קבע לה כלי. דנפקא לן מויקח את המאכלת לקמן באידך פירקין (דף צו:): ת"ל כהן ומלק אמר רבי עקיבא כו'. כולה ר' עקיבא קאמר לה: בעצמו של כהן. בצפורנו ולא בסכין: בין למעלה. מן החוט: מן הצואר. מן הגרון: ונאמר להלן. בחטאת [העוף]: והקטיר אותו. ושסע בכנפיו ולא יבדיל והקטיר אותו אני יודע מה שנאמרה תחילה ומלק את ראשו והקטיר בהקטרת הראש: דמו כולו. מדלא כתיב ונמצה מדמו:

לאכול כחצי בחוק, כחצי למחר, כחצי למחר, כחצי בחוק, כחצי למחר, כחצי זית למחר, כחצי זית למחר, כחצי זית בחוק - פסול, ואין בו פרת.

אמר רבי יהודה:

זה הכלל:

אם מחשבת הזמן קדמה למחשבת המקום - פסול,

וחייבין עליו פרת,

ואם מחשבת המקום קדמה למחשבת הזמן - פסול,

ואין בו פרת.

וחכמים אומרים:

זה וזה - פסול,

ואין בו פרת.

לאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי זית - כשר,

שאין אכילה והקטרה מצטרפין.

גמרא

תנו רבנן:

"והקריבו" (ויקרא א, טו) - מה תלמוד לומר?

לפי שנאמר: "והקריב מן התורים או מן בני היונה" (ויקרא א, יד),

יכול המתנדב עוף לא יפחות משני פרידין?

תלמוד לומר: "והקריבו" - אפילו פרידה אחת יביא אל המזבח.

מה תלמוד לומר: "הכהן" (ויקרא א, טו)?

לקבוע לו כהן.

שיכול והלא דין הוא: ומה בן צאן שקבע לו צפון⁵⁰³ (ויקרא א, יא) - לא קבע לו כהן.

עוף שלא קבע לו צפון - אינו דין שלא יקבע לו כהן?

תלמוד לומר: "אל הכהן" לקבוע לו כהן.

יכול ימלקנו בסכין?

ודין הוא: ומה אם שחיטה שלא קבע לה כהן קבע לה כלי,

מליקה שקבע לה כהן אינו דין שיקבע לה כלי?

תלמוד לומר: "כהן ומלק".

אמר רבי עקיבא: וכי תעלה על דעתך שזר קרב לגבי מזבח?

אלא מה תלמוד לומר: "כהן"?

שתהא מליקה בעצמו של כהן.

יכול ימלקנה בין מלמעלה בין מלמטה?

תלמוד לומר: "ומלק... והקטיר",

מה הקטרה בראש המזבח - אף מליקה בראש המזבח.

"ומלק" - ממול עורף,

אתה אומר: ממול עורף, או אינו אלא מן הצואר?

ודין הוא: נאמר כאן: "ומלק", ונאמר להלן: "ומלק"⁵⁰⁴ (ויקרא ה, ח),

מה להלן ממול עורף - אף כאן ממול עורף.

אי, מה להלן מולק ואינו מבדיל, - אף כאן מולק ואינו מבדיל!

תלמוד לומר: "ומלק והקטיר" (ויקרא א, טו) - מה הקטרה הראש לעצמו והגוף לעצמו,

אף מליקה הראש לעצמו והגוף לעצמו.

ומניין שהקטרת הראש בעצמו והגוף בעצמו?

שנאמר: "והקטיר אותו" (ויקרא א, יז) - הרי הקטרת הגוף אמורה,

הא מה אני מקיים: "והקטיר המזבחה" (ויקרא א, טו) בהקטרת הראש הפתוב מדבר.

"ונמצה דמו" (ויקרא א, טו) - כולו.

"אל קיר המזבח" (ויקרא א, טו) - ולא על קיר הכבש,

ולא על קיר ההיכל.

ואיזה?

⁵⁰³ ושהט אתו על ירך המזבח צפנה לפני יתוה וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב

⁵⁰⁴ והביא אתם אל הכהן והקריב את אשר לחטאת ראשונה ומלק את ראשו ממול ערפו ולא יבדיל

רש"י

מאחר שהקטיר הוא ממצה.
 וא"ת במיצוי הגוף לא מקיימא דמו כולו: הי"ג ת"ל ומלק והקטיר ונמצה דמו וכי תעלה על דעתך משהקטיר ממצה אלא לומר לך מה הקטרה בראש המזבח אף המיצוי בראש המזבח: ובא לקרן דרומית מזרחית גרסינן:
למטה מרגליו. שהחוט למטה מן הסובב אמה:
אלא בראש המזבח. דבעינן והקטיר ונמצה דמו שיהא מיצוי בקיר הסמוך למקום הקטרה:
מאי בינייהו. כלומר במאי קמיפלגי הא ע"כ לת"ק גופיה אית ליה והקטיר ונמצה דמו דאי לאו ס"ל קיר העליון מנא ליה:
עושה מערכה כו'. לת"ק הרוצה לעשות מערכה על גבי סובב ולהקטיר עושה הילכך מיצוי שתחת הסובב סמוך למקום הקטרה:

זה קיר העליון.
 או אינו אלא קיר התחתון?
 ודין הוא: מה בהמה שחטאתה למעלה עולתה למטה,
 עוף שחטאתו למטה אינו דין שעולתו למטה?
 תלמוד לומר: "ומלק והקטיר... ונמצה דמו" (ויקרא א, טו),
 וכי תעלה על דעתך לאחר שהקטיר חוזר וממצה!
 אלא לומר לך: מה הקטרה בראש המזבח, אף מיצוי בראש המזבח.
 הא כיצד?
 היה עולה בכבש ופונה לסובב ובא לו לקרן דרומית מזרחית,
 היה מולק את ראשה ממול ערפה ומבדיל,
 וממצה מדמה על קיר המזבח.
 אם עשאה למטה מרגליו, אפילו אמה - נשירה.
רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב אומרים:
כל עצמה, אין נעשית אלא בראש המזבח."

מאי בינייהו?

אב"י ורבא דאמרי תרזייהו:
עושה מערכה על גבי סובב איפא בינייהו.

26. סה, א

רפ"י

יכול יקדיר את העור בסכין ויטלנו. לזפק לבדו בלא עור ובלא נוצה כמו שצולין עוף עושין:

ונוטל את קורקבנה. ונוצתה לשון פרש ודבר מאוס הוא כמו (איכה ד) כי נצו גם נעו:

בנוצתה שלה. ולא יותר ממה שכנגד הזפק הא כיצד קודר את העור סביבות הזפק כמין ארובה ונוטל נוצה ועור שכנגד הזפק עם הזפק אבל בלא קדירה לא שהעור נמשך אחריו ונוטל יותר:

בא לו לגוף והסיר: את המורא, ואת הנוצה,

ואת בני המעיים היוצאין עמם - והשליכן לבית הדשן".

תנו רבנן:

"והסיר את מראתו בנצתה"⁵⁰⁵ (ויקרא א, טז) - זו זפק.

יכול יקדיר בסכין ויטלנו?

תלמוד לומר: "בנצתה",

נוטל את הנוצה עמה.

אבא יוסי בן חנן אומר:

נוטלה, ונוטל קורקבנה עמה".

דבי רבי ישמעאל תנא:

"בנצתה" (ויקרא א, טז) בנוצה שלה.

קודרה בסכין,

כמין ארובה".

⁵⁰⁵ והסיר את מראתו בנצתה והשליך אתה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן

27. סה, ב - סו, א

רס"י

וכן הוא אומר. בשמשון והתם מפרש בהדיא דביד הוה:

מתני'. דקתני הבדיל במליקת חטאת שמלקה בשני סימנין פסול דלא כרבי אלעזר:

שמבדילין. שאם הבדיל לא פסול:

מאי בינייהו. כלומר במאי קמיפלגי:

ת"ק סבר. מיצוי בתר הזאה בחטאת העוף מעכב וכיון דבעל כרחו ממצה דם אי אמרת מבדיל קעביד כל מעשה עולה בחטאת מליקה מובדלת ומיצוי דעולה מיצוי הוא דעביד בה ולקמן (דף סו.) תנן דחטאת העוף שעשאה כמעשה עולה לשם חטאת פסולה: **ור"א בר"ש סבר לא מעכב.** הילכך אם רצה להבדיל יבדיל ולא ימצה לאחר הבדלה ולא עבד ליה מעשה עולה ואי משום דשינה בהבדלה כיון דלאו מעשה עולה מצי למימר בה חיתוך בשר בעלמא הוא:

ה"ג שהייה בסימן שני בעולת העוף איכא בינייהו. בעולת העוף הצריכו ב' סימנים ושהה שיעור שהייה בין סימן לסימן איכא בינייהו אי פסיל בה בשהייה בין סימן לסימן כבהמה או לא:

ת"ק סבר שהייה בסימן שני בעולת העוף לא פסלה. דלא דמי לשחיטת בהמה דטעמא דבהמה בעיא ב' סימנים משום דלא נפקא חיותא בסימן אחד הילכך שם שחיטה על שניהם אבל עוף בסימן אחד פסקא חיותא ועולת העוף מצות הבדלה בעלמא הוא דאיכא עלה אבל שם מליקה אינו חל אלא על הראשון ולא מהניא שהייה לפסול בשני וחטאת שהבדיל בה אע"ג דבלא שהייה אי אפשר בין סימן לסימן כדתני לקמן בשמעתין שבתחילה חותך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר הגיע לסימן חותכו ורוב בשר עמו וההיא חתיכת רוב בשר אף על גב דאית ביה שיעור שהייה כיון דבעולה שהייה בין סימן לסימן לא פסלה אי עבדיה בחטאת עביד מעשה עולה בחטאת:

ור"א בר"ש סבר שהייה בסימן שני בעולת העוף פסלה. הלכך חטאת שהבדיל בה כיון שאי"א לה בלא שהייה בין סימן לסימן אין כאן מעשה עולה דבעולה שהייה ליכא ומחתך בשר בעלמא הוא:

רוב בשר מעכב איכא בינייהו. ודכולי עלמא שהייה בעולה בסימן שני פסלה והכא בהא פליגי לת"ק חיתוך רוב בשר בחטאת לא מעכב אי לא מחתיך ליה ואי אמרת מבדיל עביד ליה שני סימנין בלא שהייה ויש כאן מעשה עולה ורבי אלעזר ברבי שמעון סבר רוב בשר בחטאת מעכב וחתיכתו אחר סימן ראשון הוא וכיון דלא סגי בלא שהייה בינתיים אין כאן מעשה עולה:

מכלל דבעינן רוב הבשר לכתחילה. מדקמיפלגי בעיכובא מכלל דכולהו מודו לכתחילה בעי לחתוך רוב בשר אחר הסימן: **שדרה.** חוט השדרה: **מפרקת.** עצם הצואר:

בלא רוב בשר. המקפת סביב כדאמרינן בהכל שוחטין (חולין דף כ.) נשברה מפרקת ורוב בשר עמה נבילה ומטמאה ואפילו מפרקסת הילכך אי היה חותך רוב בשר קודם הסימן הויה ליה מתה ולא מהניא בה מליקה וסימנין הלכה למשה מסיני הן: **שנים או רוב שנים.** בהכל שוחטין (שם דף כא.) אמרינן שנים לרבנן רוב שנים לר"א בר"ש והתם פליגי בה בקראי: **אמרוהו קמיה דר' ירמיה.** להך פלוגתא דהנך אמוראי דפליגי בטעמא דר"א ברבי שמעון:

סה,ב "שיסע ולא הבדיל".

תנו רבנן:

"וישסע" 506 (ויקרא א, יז) - אין שיסע אלא ביד,

וכן הוא אומר: "וישסעהו כשיסע הגדי" 507 (שופטים יד, ו).

"לא הסיר את המזרחה - בשירה.

הבדיל בחטאת ולא הבדיל בעולה - פסול.

מתניתין לא קרבי אלעזר ברבי שמעון.

דתניא:

"אמר רבי אלעזר ברבי שמעון:

שמעתי שמבדילין בחטאת העוף".

מאי בינייהו?

אמר רב חסדא:

מיצוי חטאת העוף - מעכב, איכא בינייהו,

תנא קמא סבר: מיצוי חטאת העוף מעכב,

וכיון דמצוי דם מעכב 508 - קעביד מעשה עולה בחטאת העוף.

ורבי אלעזר ברבי שמעון סבר:

מיצוי חטאת העוף - לא מעכב,

ומחתך בשר בעלמא הוא.

רבא אמר:

שהייה בסימן שני בעולת העוף - מעכב איכא בינייהו.

תנא קמא סבר: שהייה בסימן שני בעולת העוף - לא מעכב.

ואף על גב דשהייה קא עביד מעשה עולה בחטאת.

ורבי אלעזר ברבי שמעון סבר: מעכב.

וכיון שהייה מחתך בשר בעלמא הוא.

אב"י אמר:

רוב בשר מעכב איכא בינייהו.

ובפלוגתא דרבי זירא ורבי שמואל בר רב יצחק,

חד אמר: שהייה בסימן שני בעולת העוף מעכב איכא בינייהו,

וחד אמר: רוב בשר מעכב איכא בינייהו.

מקלל דבעינן רוב בשר בתחילה?

אין,

והתניא:

"ביצד מולקין חטאת העוף?

חותך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר עד שמגיע לוושט או לקנה,

הגיע לוושט או לקנה, חותך סימן אחד או רובו ורוב בשר עמו,

ובעולה: שנים,

או רוב שנים.

אמרוהו קמיה דרבי ירמיה,

אמר, לא שמיע להו: הא דאמר רבי שמעון בן אלעזר,

506 וישסע אתו ככנפיו לא יבדיל והקטיר אתו המהן המזבחה על העצים אשר על האש עלה הוא אשה ריח ניחח ליהוה

507 ותצלה עליו רוח יהוה וישסעהו כשיסע הגדי ומאומה אין בידו ולא הגיד לאביו ולאמו את אשר עשה

508 הוספת מילה על פי הגהות הב"ח

משום רבי אלעזר בן פדת

משום רבי אלעזר בן שמוע?

אומר היה רבי אלעזר ברבי שמעון: שמעתי בחטאת העוף שמבדילין.

ומאי "לא יבדיל"⁵⁰⁹ (ויקרא ה, ח)?

סו, אין צריך להבדיל.

אמר ליה רב אחא ברביה דרבא לרב אשי:

אלא מעתה, גבי בור דכתיב: "ולא יכסנו"⁵¹⁰ (שמות כא, לג),

הכי נמי דאין צריך לכסות!?

הכי השתא!?

התם - גין דכתיב: "בעל הבור ישלם"⁵¹¹ (שמות כא, לד) - עלויה הוא דרמי לכסוי.

אבל הכא - מקדי כתיב: "והקריבו"⁵¹² (ויקרא א, טו) - חלק הפתוב בין חטאת העוף לעולת העוף.

"לא יבדיל" (ויקרא ה, ח) - למה לי?

שמע מינה: אין צריך להבדיל.

רש"י

אין צריך להבדיל. הילכך אם הבדיל לאו שינוי הוא:

מכדי כתיב. בעולת העוף והקריבו ומינה נפקא לן לר"א ברבי שמעון הבדלה בעולת העוף בהכל שוחטין (חולין דף כא.) ולא דרש ומלק והקטיר כדרשאי לעיל מה הקטרה הראש בעצמו כו' דתיפוק ליה הבדלה מהתם דהך סברא לית ליה שימלוק את כולן אלא דוקא רוב שנים ויליף לה מקראי ואפילו רבנן דפליגי עליה התם עיקר הבדלה בעולה לא נפקא להו אלא מוהקריבו דמשמע חלק את זה מן החטאת הילכך על כרחך ולא יבדיל האמור בחטאת למה לי כלומר מאי קאמר לן שמע מינה א"צ להבדיל קאמר הילכך נפקא לן העולה מוהקריבו דצריך להבדיל דהא חלק ביניהן דאי אזהרה היא בחטאת שלא יבדיל היכי נפקא לן בעולה מוהקריבו דצריך להבדיל אינו מוזהר שלא להבדיל הוא דנפקא לן מחילוקן ולא שטעון הבדלה. ד"א האי למה לי כמו מאי היא לשון קצר מדאתא והקריבו לחלק למדנו הבדלה בעולה שמע מינה ולא יבדיל אין צריך להבדיל קאמר ואשמעי' והקריבו דחלק בעולה דצריך להבדיל (דאי אזהרה היא בחטאת לא שמעי' מוהקריבו אלא דאינו מוזהר מלהבדיל בעולה אבל מצות הבדלה לא נפקא לן):

⁵⁰⁹ והביא אתם אל הכהן והקריב את אשר לחטאת ראשונה ומלק את ראשו ממזל ערפו ולא יבדיל

⁵¹⁰ וכי יפתח איש בור או מי יכרה איש בור ולא יכסנו ונפל שמה שור או חמור

⁵¹¹ בעל הבור ישלם כסף ושיב לבעליו והמת והיה לו

⁵¹² והקריבו הכהן אל המזבח ומלק את ראשו והקטיר המזבחה ונמצה דמו על קיר המזבח

רפ"י

28. סו, א

"מיצה את דם הראש ולא מיצה דם הגוף - פסולה.
מיצה דם הגוף [ולא מיצה דם הראש - כשירה]."

תנו רבנן:

"עולה"⁵¹³ (ויקרא א, יז) - אף על פי שמיצה דם הגוף ולא מיצה דם הראש,
יכול מיצה דם הראש ולא מיצה דם הגוף?
תלמוד לומר: "הוא" (ויקרא א, יז).

מאי תלמודא?

אמר רבינא:

מסתברא דרוב דמים בגוף שקיחי.

הדרן עלך קדשי קדשים

⁵¹³ ושסע אתו בכנפיו לא יבדיל והקטיר אתו המהן המזבחה על העצים אשר על האש עלה הוא אשה ריח ניהח ליהוה